

Torsdagen den
12 maj 1977**Torsdagen den 12 maj**

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

*Åtgärder för den
manuella glasindu-
strin***§ 1 Åtgärder för den manuella glasindustrin (forts.)**

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkande 1976/77:37.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Vi diskuterar åter den manuella glasindustrins problem här i riksdagen. För vilken gång i ordningen kan jag inte säga, men det har bra nära varit en hel följetong. I dag sker debatten och fattas beslutet på grund av den proposition som lagts av regeringen samt näringsutskottets betänkande nr 37. Debatten och beslutet äger rum i skuggan av den konkurs som drabbat Kronagruppen och som berör fyra arbetsplatser och samhällen.

Varsel om uppsägningar har redan skett. Vannan i Målerås är släckt för alltid – eller kan den komma i gång någon gång i framtiden? Det är frågan. Man kan diskutera varför just glasindustrin varit föremål för riksdagens intresse. Det finns ju andra krisdrabbade industrier. Jag tror att det beror på att den svenska glastillverkningen är specifik. Den sker fortfarande hantverksmässigt, den är koncentrerad till fyra kommuner i Kalmar och Kronobergs län och dessutom har svenskt glas ett gott rykte såväl kvalitetsmässigt som i fråga om design inte bara i Sverige utan över hela världen.

Det är tre kommuner som nu drabbas av den konkurs som är aktuell. Osäkerheten inför framtiden är stor bland de anställda och hela befolkningen i dessa kommuner. Något direkt besked om regeringens planer fick inte fröken Öhrsvik av industriministern.

Frågorna kvarstår: Kan jobben räddas vid berörda bruk? Har regeringen några planer på att eventuellt skaffa ersättningsindustri för berörda orter? Industriministern sade i den föregående debatten här i kammaren att den nya decentraliserade regionalpolitiken skulle ge ökade möjligheter. Jag vill fråga industriministern: Vilka och på vilket sätt?

Industriministern sade också att man skulle kunna fördela den industriella tillväxt som trots allt sker inom vissa företag. Kommer detta att ske när det gäller glasbrukssamhällena, så att vi kan få en mer allsidig industrisysselsättning, eller menar industriministern att det skall byggas upp nya industriorter?

Fröken Öhrsvik har redan nämnt de orter där glasbruket är den do-

Torsdagen den
12 maj 1977

*Åtgärder för den
manuella glasindu-
strin*

minerande eller den enda industrin. Kommer den nuvarande regeringen att göra på samma sätt som den förra gjorde när den räddade Målerås och Björkshult vid den förra krisen inom Kronagruppen eller skall de fria marknadskrafterna få råda?

Herr Hovhammar är också orolig på grund av konkursen. Han är rädd att det stora lagret – värderat till 12 milj. kr. – skall realiseras ut på den svenska marknaden och flytta problemen till andra glasbruk. Jag kan förstå oron, och jag vill fråga: Har regeringen någon plan för hur avvecklingen skall äga rum?

Låt mig efter dessa allmänna frågor gå in på näringsutskottets betänkande nr 37.

Det är redan omnämnt i debatten att vi socialdemokratiska riksdagsmän från Kalmar och Kronobergs län har lämnat en motion med fyra krav, som vi anser måste uppfyllas för att trygga glasindustrin och samhällenas framtid. Det första kravet är att man som målsättning skall ha att behålla den volym och lokalisering som vi har i dag. Jag hade tolkat utskottets skrivning som att utskottet var ense med oss. Men efter industriministerns svar till fröken Öhrsvik att hon skall bli glasförsäljare och garantera att det svenska glaslet kan säljas, är jag litet rädd att han ställer samma krav även på oss andra motionärer och begär att vi skall bli glasförsäljare. Jag instämmer helt med fröken Öhrsvik om att det måste vara regeringen, riksdagen och företagen som har ansvaret för att föra en sådan politik och planera så att svensk glasindustri kan få avsättning för sina produkter.

Jag noterar att även industriministern anser att det brustit i marknadsföringen, ty efter en uppräknning där bl. a. marknadsföringen berörs säger han i svaret till fröken Öhrsvik: "På dessa områden måste de svenska glasbruken bli bättre för att långsiktigt kunna hävda sig i den internationella konkurrensen och för att kunna trygga sysselsättningen för de anställda." Vårt förslag om ett exportbolag med starkt statligt inflytande för att marknadsföra svenska kvalitetsvaror – lägg märke till att det gäller även andra ting – är ett försök att klara denna uppgift. Men herr Hovhammar avfärdar hela denna fråga med att säga: "Hur många tror att ett exportföretag med statligt inflytande bättre skulle kunna marknadsföra produkter i utlandet?"

Herr Hovhammar, detta förslag härstammar från LO, och jag tror att de flesta som är anställda inom glasindustrin anser att det skulle bli bättre än nuvarande ordning. Lägg märke till, herr Hovhammar, att industriministern inte heller tycker att ni har klarat av marknadsföringen. Och låt mig hänvisa till samgåendet mellan Volvo och SAAB. Även dessa företag har utländsk konkurrens. Och de som är stora, mycket större än vad svensk glasindustri är sammanlagt, anser att de behöver ha en gemensam marknadsföring för att klara konkurrensen. Även den svenska stålindustrin är inne på detta. Men herr Hovhammar säger: Det vill vi klara själva!

När skall ni göra detta? 2 500 anställda har inte tid att vänta på att

ni skall bli överens. Sedan exportstödet infördes har ni icke lyckats med en samordning som jag, och många fler än jag, anser är nödvändig för att klara glasindustrin. Ty det är på exportmarknaden vi måste öka försäljningen för att klara de 2 500 jobben.

För att få till stånd en sådan samordning anser vi att den rådgivande nämnden bör ha löntagarmajoritet. Det säger den borgerliga utskottsmajoriteten nej till, och även herr Hovhammar ställde frågan: Varför? Och han tycker att det är underligt att vi kräver detta.

Jag skall citera några rader från en artikel i tidningen Företagaren, författad av herr Hovhammar: "Vi måste visa på alternativen till ett pampstyrt näringsliv och därmed också till ett hårt styrt och kontrollerat samhälle."

Det är just ett sådant alternativ vi anvisar i motionen och reservationen. Glasbruksarbetarna har varit styrda av pampar i alla tider. Genom medbestämmandelagen och andra åtgärder vill vi ha slut på detta. De anställda skall få möjligheter att påverka utvecklingen och trygga sin sysselsättning. Men då säger herr Hovhammar och de borgerliga nej.

Herr industriministern sade att det var en rejäl satsning på glasindustrin och hänvisade till det besvärliga budgetläget. Vi motionärer föreslår inte någon ökning av det direkt riktade stödet utan hänvisar till den strukturfond på 750 milj. kr. som socialdemokraterna hade föreslagit i en partimotion. Nu har detta fallit. Låt mig då direkt säga att de belopp som nu anvisas är alldeles för små. De räcker icke mer än till de följdinvesteringar som behövs för att kunna ta emot pelletsen från den gemensamma mängdanläggningen. Men i denna fråga får vi återkomma. Jag anser att det inte är en tillräcklig satsning för att trygga svensk glasindustri.

Herr Hovhammar hade förhoppningar om att en borgerlig regering skulle föra en politik som gör att glasbruken klarar sig själva. Om herr Hovhammar litar på detta, så gör inte Sveriges glasarbetare det! Krisen i dag är ingenting mot den som vi upplevde när vi senast hade en borgerlig regering. Och efter sju månader av borgerligt styre säger jag: Fortsätter ni som ni börjat, då blir det en verklig katastrof, inte bara för svenskt glas och svenska glasarbetare utan för hela industrin.

Men det är inte alla glasbruk som det har gått dåligt för. Det finns undantag. Men dem behöver jag inte räkna upp här, dem känner även herr Hovhammar till.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till utskottets betänkande.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Om jobben skall kunna räddas och om vi skall kunna ha kvar en del samhällen, det beror – som också industriministern sade – på möjligheten att sälja vårt glas, att marknadsföra det effektivt, inte minst i utlandet. Det är ju detta vi håller på med inom den manuella

Torsdagen den
12 maj 1977

*Åtgärder för den
manuella glasindu-
strin*

glashanteringen. Regeringen visar oss en betydligt större uppmärksamhet än den gamla, herr Fagerlund.

Det är egentligen ganska fantastiskt att höra herr Fagerlund stå och säga att regeringen gör ingenting, det handlar om alltför litet pengar osv. Vad skedde tidigare? Jag vill erinra om att det inte är så länge sedan som jag hade en motion här i riksdagen om att den manuella glasindustrin skulle få 700 000 kr. i exportstöd. Vad gjorde herr Fagerlund den gången? Jo, han röstade mot förslaget. Detsamma gjorde hans partivänner och kommunisterna. Vi fick dessa pengar den gången tack vare att vi vann lottningen.

Under sådana förhållanden, när man själv medverkat så dåligt, skall man nog, herr Fagerlund, vara litet mildare i sina omdömen.

Jag vill alltså erinra om att regeringen nu har ökat exportstödet till 6 miljoner på tre år. I stället för 700 000 kr., som herr Fagerlund röstade ned, får vi 2 miljoner om året. Vi får vidare ett investeringsstöd. Första året får vi 9 miljoner, andra året 3 och tredje året 3 miljoner. Det fanns inte tidigare. En del av de pengarna skall vi placera i en pelletteringsanläggning i Emmaboda, om vilken vi nu beslutat, och det kommer att innebära betydligt bättre miljöförhållanden för bruken och de där anställda.

Vi får ett strukturstöd på 3 miljoner, fördelade med 1 miljon om året. Det skall ge möjligheter till omstruktureringar i branschen. Vi arbetar på att få slagkraftiga enheter. Det har skett en fantastisk utveckling under senare år. Jag nämnde i mitt tidigare anförande att det på 1950-talet fanns 60 glasbruk, i dag finns knappast hälften. Detta visar tydligt att det har skett en hel del i denna bransch.

Forskning och utveckling får vi också stöd till. Det behövs om vi skall hänga med i den hårdnande utländska konkurrensen.

Jag vill med detta ha sagt att den nuvarande regeringen har gjort betydligt mera än den socialdemokratiska när det gäller att slå vakt om den här lilla hanteringen, som trots allt är mycket betydelsefull för många kommuner och samhällen speciellt i Sydostsverige.

Vi har gått emot reservationens förslag om löntagarmajoritet i den rådgivande nämnden. Jag upprepar att herr Fagerlund nog har fått detta om bakfoten. Detta är inte en beslutande nämnd, utan en rådgivande. Det finns ingen anledning varför en viss grupp skall ha majoritet.

Exporten har vi inte klarat, säger herr Fagerlund. Men vi exporterade förra året drygt 40 % av vad vi tillverkade i Sverige. Vi har målsättningen att kunna nå hälften, alltså 50 %. Det tror jag vi kan nå, inte minst med hänsyn till de aktiviteter som nu förekommer, bl. a. på mässor runt om i världen. Dessa aktiviteter bekostas till hälften av glasbruken. Det är inte så att vi får stödet utan att själva göra en motprestation. Vi får som regel satsa minst hälften för att genomföra en aktivitet. Tvärt emot vad herr Fagerlund anför är glasbruken synnerligen aktiva på exportsidan. Det är förunderligt att herr Fagerlund inte är bättre orienterad när han ju bor i ett glasbrukssamhälle. Han borde faktiskt lyssna till vad både

anställda och företagare har att säga i de här frågorna.

Trots allt är vi optimister. Jag har sagt tidigare, och jag upprepar det, att vi har det högsta kostnadsläget i världen men jag tror i alla fall att vi med vårt skickliga yrkesfolk, vår idériakedom, våra goda formgivare och en förbättrad marknadsföring–produktutveckling skall kunna upprätthålla en manuell glastillverkning i Sverige.

Den utredning som arbetade med att undersöka förutsättningarna för glasbruksindustrin redovisade sitt resultat för något år sedan. Man ansåg att glasindustrin var överdimensionerad i Sverige, det handlade om 600 anställda. Jag anser att detta var ett alltför kategoriskt konstaterande. Med rätt organisation bör vi kunna sysselsätta de anställda vi har i dag, knappa 2 500.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Låt mig först konstatera att herr Hovhammar har en ganska konstig debatteknik. Han vill varje gång vi diskuterar detta göra gällande att jag inte har någon kontakt med glasindustrin och att jag inte skulle kunna följa vad som sker där. Men, herr Hovhammar, jag har kontakt med glasindustrin. Det är bara så att vi har kontakter med olika grupper av dem som är anställda inom denna industri.

Herr Hovhammar säger: "Vi klarar exporten." Men det gör ni ju inte! På den punkten citerade jag tidigare industriministern, så det var inte jag som stod för det påståendet. Jag citerar ur svaret ännu en gång: "Det gäller i fråga om bl. a. marknadsföringsinsatser, produktutveckling, produktionsteknisk utveckling och arbetsmiljö. På dessa områden måste de svenska glasbruken bli bättre för att långsiktigt kunna hävda sig i den internationella konkurrensen och för att kunna trygga sysselsättningen för de anställda."

Ni har alltså inte klarat det här, herr Hovhammar! Det anser också industriministern, och då hjälper det inte vad herr Hovhammar säger här om hur bra han och andra är. Ni har inte klarat detta under den tid ni har haft på er.

Herr Hovhammar påstår att det nu är fråga om en satsning som är bättre än tidigare, och han hänvisar till en diskussion som vi har haft. Jag skall inte vara så ofin att jag läser upp vad herr Hovhammar sade när vi motionerade första gången om svensk glasindustri, men då hävdade han i en artikel i Smålandsposten att det var fullständigt onödigt med något statligt stöd till den svenska glasindustrin. Herr Hovhammar har fått lära om, och det är jag tacksam för.

Vad gäller frågan om den rejäla satsningen hade vi ett förslag om en strukturfond på 750 milj. kr. som skulle gå också till glasindustrin. Den fonden har herr Hovhammar sagt nej till. Men jag vågar hävda att de 9 milj. kr. glasindustrin får i år inte kommer att räcka till mer än de följdinvesteringar som blir nödvändiga och för att klara pelleteringsanläggningen i Emmaboda, som ni nu efter många om och men har kunnat enas om att bygga – det har ju varit strider också om detta.

Också med tanke på Krona-brukens konkurs är jag fortfarande inte övertygad om att ni kommer att klara det.

Vi måste ha ett samgående inom svensk glasindustri. Herr Hovhammar har framfört en annan åsikt här, men han är en av dem som ständigt och jämt har varit motsträvig när det gäller ett verkligt samgående så att man kan klara de här problemen, och han har alltför mycket sett till sitt eget glasbruk i de här sammanhangen.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Vad angår strukturfonden har ju riksdagsmajoriteten i dag förkastat denna. Majoriteten trodde inte att det var något bra alternativ. Det var väl bara en liten ballong som sändes upp efter det att förslaget om Meidnerfonderna förkastats. Det finns, enligt vår mening, andra möjligheter att stärka svenskt näringsliv och svensk industri. Alternativen är marknadshushållning eller planhushållning. Här har vi olika uppfattningar, låt oss bara konstatera det, herr Fagerlund. Men den debatten får vi ta en annan gång.

När det gäller glasexporten vill jag erinra om att det ju inte är så många branscher här i landet som kan exportera 40 % av tillverkningen. Det måste i alla fall, herr talman, innebära att de svenska glasbruken, trots att de är förhållandevis små och inte särskilt kapitalstarka, har haft *både* vilja och kraft att sälja en hel del varor till ganska svåra och avlägsna marknader. Vi är som jag förut konstaterat faktiskt föregångare när det gäller exportaktiviteter. Och med den satsning som regeringen nu gör tror jag att det skall kunna bli ännu bättre.

Regeringen har att iaktta sparsamhet. Visst hade det varit bra, om det anslagits 30, 40 eller 50 milj. kr. Den arbetsgrupp som arbetade under industriverket hade räknat med 30 miljoner. Regeringen föreslår nu 25 miljoner. Skillnaden är inte så stor. Vi förstår det svåra ekonomiska läget. Många branscher har det besvärligt. Framför allt rör det sig om betydligt större satsningar, t. ex. inom stålindustrin, varven, teko- och skoindustrin, för att bara nämnda några områden. De pengar vi nu får visar därför en god vilja från regeringens sida att försöka hjälpa till i den svåra situation som både vi och många andra befinner oss i.

Till sist vill jag konstatera att näringslivet aldrig skall bygga sin framtid på subventioner. Man måste sikta på att kunna stå på egna ben. Vi i glasbranschen hoppas att vi så småningom – när konjunkturen vänder, för det skall den väl ändå göra – skall få möjligheter att driva våra företag utan stöd från det allmänna. Förutsättningen är emellertid att det förs en ekonomisk politik och en näringspolitik som gör det möjligt att driva enskilda företag i Sverige, inte minst små och medelstora. Regeringens näringspolitik och ekonomiska politik samt satsningarna på enskild fri företagsamhet gör att vi i dag kan vara mer optimistiska än förut.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Vi skall inte ha någon följetong här. Jag tänker bara säga tre saker.

För det första är jag på grund av det svenska glasets kvalitet övertygad om att en effektiv marknadsföring skulle göra det möjligt att garantera alla de 2 500 som i dag är anställda inom svensk glasindustri anställningstrygghet för framtiden.

För det andra vet jag att min bäddkamrat som tidigare hade hand om näringspolitiken skulle – om vi hade haft en socialdemokratisk regering – ha lagt fram en proposition där det föreslagits ett betydligt större belopp för svensk glasindustri, ett minst dubbelt så stort belopp. Själv har jag sagt att det skulle behövas 100 milj. kr.

För det tredje vill jag med anledning av att herr Hovhammar talar om den borgerliga regeringens verkligt fina näringspolitik fråga honom: Är en näringspolitik som medför en standardsänkning för det svenska folket någonting att stå och skryta över?

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Efter att i sju månader ha haft en regering, som övertagit ansvaret under svåra betingelser efter en regering, vilken sannerligen inte hade rosat marknaden när det gäller näringsliv och statliga företag, kan man inte räkna med att ett ekonomiskt tillfrisknande skall ske så snabbt. Allt tar sin tid. Dessutom har vi drabbats av en internationell lågkonjunktur.

Beträffande marknadsföringen är herr Fagerlund och jag överens. Vi skall bedriva en effektiv marknadsföring. Vi försöker göra det i dag, men den kan självfallet förbättras. Ingenting är ju så bra att det inte kan bli bättre. Men vi vill inte ha något statligt exportbolag.

Den gamla regeringen skulle ha lagt fram en bättre proposition, säger herr Fagerlund. Ja, det vet vi inte. Utredningen föreslog 30 milj. kr., och vi fick 25 milj. kr. Det är inte så dåligt. Herr Fagerlund menade för något år sedan att man inte ens hade råd att ge oss 700 000 kr. Det var ännu sämre. Den nuvarande regeringen har i alla fall gjort ansträngningar för att tillmötesgå oss.

Til syvende og sidst vill jag slå fast att svensk manuell glashantering skall försöka stå på egna ben. Den näringspolitik och den ekonomiska politik som skall bedrivas i vårt land under de närmaste åren måste innebära att företag i skilda branscher kan få en bättre ställning och därmed också få möjligheter att klara sig utan alltför mycket av inblandning från staten.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Torsdagen den
12 maj 1977

*Åtgärder för den
manuella glasindu-
strin*

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Hansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Hansson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154

Nej - 140

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Hansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 mom. 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Hansson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154

Nej - 140

Mom. 7 och 8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Torsdagen den
12 maj 1977

*Jourdomstolar,
m. m.*

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1976/77:25 med anledning av motioner om översyn i skilda hänseenden av rättegångsbalken m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:298 av fru Lindquist (m),

1975/76:714 av fru Jacobsson (m),

1975/76:715 av fru Jonäng (c),

1975/76:1077 av herr Nyquist (fp),

1975/76:1998 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga hemställt att riksdagen begärde att regeringen lade fram förslag om försöksverksamhet med jourdomstolar i enlighet med vad i motionen 1979 anförts (yrkande 9), och

1976/77:332 av herr Winberg m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga hemställt att riksdagen hos regeringen begärde att förslag framlades om försöksverksamhet med jourdomstolar i vissa tingsrätter (yrkande 4).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande översyn av rättegångsbalken skulle avslå motionen 1975/76:714;

2. att riksdagen beträffande medtilltalads hörande i rättegång skulle avslå motionen 1975/76:298;

3. att riksdagen beträffande beslag av skriftlig handling skulle avslå motionen 1975/76:715;

4. att riksdagen beträffande mellandom i brottmål skulle avslå motionen 1975/76:1077;

5. att riksdagen beträffande jourdomstolar med anledning av motionen 1975/76:1998 i denna del (yrkande 9) och motionen 1976/77:332 i denna del (yrkande 4) gav regeringen till känna vad utskottet anført i detta hänseende.

Reservation hade avgivits beträffande jourdomstolar av fröken Mattson, herrar Jönsson i Malmö och Nygren, fru Bergander och fru Andersson i Kumla samt herrar Lidbom och Segerstedt (samtliga s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1998 i denna del (yrkande 9) och motionen 1976/77:332 i denna del (yrkande 4).

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! Vi har under ett antal år behandlat motioner från moderater, där man krävt ett inrättande av jourdomstolar för dömande av ungdomar. Utskottet har varje år med stor majoritet avstyrkt det kravet. I år har motionärerna visserligen vidgat kravet på en försöksverksamhet av detta rättsförfarande till att även gälla vuxna personer, men i övrigt är det samma motionskrav.

Jag kan inte underlåta att uttrycka min förvåning över att centern och folkpartiet nu har ställt upp på den moderatmotion som vi tidigare under flera år gemensamt har avslagit.

Det är kutym i utskotten att när en utredning arbetar, vars direktiv ger den möjlighet att pröva frågan, inte ge regeringen någon mening till känna med anledning av en motion. Gången brukar då vara att motionen avslås. Vi reservanter kan inte finna någon rimlig anledning till att frågå denna ordning i detta ärende.

Jag vill med detta yrka bifall till reservationen som finns fogad till justitieutskottets betänkande nr 25.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag tror det är en allmän uppfattning – och det ligger väl också i sakens natur – att det är önskvärt att lagföringen av lagöverträdare i tiden ligger så nära brottstillfället som möjligt. Alla kan vara överens om att det är olämpligt att en misstänkt person skall behöva vänta länge på rättegång; det är också en uppfattning som riksdagen har uttalat vid tidigare tillfällen.

Vi har i rättegångsbalken flera regler som innebär att man skall försöka få ett snabbt förfarande. Förundersökning skall t. ex. bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger.

När det gäller unga lagöverträdare markeras önskvärdheten av en snabb lagföring speciellt genom reglerna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, där det t. ex. sägs att mål mot den som ej fyllt 21 år alltid skall behandlas skyndsamt.

Nu är frågan, herr talman, om nuvarande bestämmelser är tillräckliga eller om man kan gå vidare i något avseende för att få till stånd en snabbare lagföring. En tanke som vid flera tillfällen har förts fram från moderat håll är den om införande av jourdomstolar i vissa fall. Även brottskommissionen som arbetade för några år sedan, hade samma tankegång och ansåg att den här frågan borde prövas i ett lämpligt sammanhang.

Kravet har, som fru Bergander nämnde, rests i riksdagen vid flera tillfällen. Senast behandlades ärendet 1975, då justitieutskottet avstyrkte kravet under åberopande av att frågan kunde bli aktuell vid den översyn av rättegångsbalken som då förbereddes i justitiedepartementet.

Nu har den översynen påbörjats genom tillsättandet av en kommitté för översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol. Justitieutskottet finner då lämpligt att kommittén under sitt arbete med att söka nå ett snabbare, enklare och mer flexibelt brottmålsförfarande även överväger tanken på jourdomstolar. Justitieutskottet tar inte ställning till om detta är en lämplig väg att uppnå den ytterligare snabbhet som kan önskas, men utskottet vill ha detta prövat. Därför bör kommittén överväga frågan förutsättningslöst. Det är detta som utskottet nu vill att kammaren skall ge regeringen till känna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fru BERGANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Skyndsamhetskravet finns det inga delade meningar om i utskottet, utan där har vi samma inställning.

Den utredning som herr Winberg själv berörde har fått i uppdrag att se över möjligheterna till ett skyndsamt ställningstagande på dessa områden. Av den anledningen tycker vi att i och med att sådana möjligheter ges i direktiven bör man kunna vänta tills utredningen blivit färdig. Majoriteten i utskottet har vidare klart uttalat att den inte är säker på att jourdomstolar är lämpliga ur rättssäkerhetssynpunkt.

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! I mitt förra anförande sade jag inte att jag tyckte att den socialdemokratiska reservationen går på skruvar, men efter fru Berganders replik kan jag väl säga det.

Eftersom utskottet inte tar ställning i sakfrågan utan bara begär ett tillkännagivande att kommittén skall behandla frågan – vilket inte står i kommitténs direktiv – tycker jag nämligen att det hade varit rimligt att man hade kunnat ena sig om detta, så mycket mera som den socialdemokratiska reservationen inte innebär något ställningstagande i sakfrågan eller att man där tar ställning mot jourdomstolar.

Sedan vill jag också säga att det kan finnas en gräns för det pågående förfarandet, där man lämnar över allt fler frågor till handläggning av polis och åklagare – och alltså tar frågorna ifrån domstolarna – eftersom åtskilliga ärenden är av den arten att de bör behandlas av domstol. Men kravet på snabbhet i den domstolsbehandlingen ökar vid bedömningen av vilka frågor som skall avgöras hos åklagaren och vilka frågor som skall ligga kvar hos domstolen.

Fru BERGANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Det verkar underligt när man i utskottets skrivning också kan läsa in att utvecklingen under senare år har gått i sådan riktning att det nu finns mindre anledning att kräva jourdomstolar, eftersom man har avkriminaliserat en hel del av de frågor som man kanske hade tänkt sig att en jourdomstol kunde ta upp.

Att vi inte har tagit ställning betyder inte att vi är beredda att säga att det är riktigt, om en utredning skulle komma fram till att jourdomstolar skulle vara någonting att pröva. Det är inte så säkert att vi i den socialdemokratiska gruppen kommer att biträda ett förslag i den riktningen; i varje fall har jag en känsla av att det med hänsyn till rättssäkerhetskravet är väldigt viktigt att vi är varsamma med att inrätta sårdomstolar, oavsett om det gäller ungdomar eller äldre.

I den diskussion vi hade om alkoholtester slog man från moderat håll verkligen fast att säkerhetskravet var oerhört viktigt. Jag tycker att det är minst lika väsentligt att ungdomar får känna att de inte behandlas annorlunda än andra.

Torsdagen den
12 maj 1977

*Jourdomstolar,
m. m.*

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet skall det inte göras något som helst avsteg från kravet på rättssäkerhet i handläggningen vid jourdomstolarna. Det är f. ö. inte avsett att det skall bli speciella domstolar, utan det är fråga om allmänna domstolar som i vissa avseenden och på vissa platser eventuellt skall ha jourverksamhet.

Jag tycker att det här mer och mer blir en tvist om påvens skägg. Vore det inte, fru Bergander, anledning att be regeringen ge kommittén i uppdrag att göra denna översyn, så att vi får se vilka för- och nackdelar det finns med en sådan här verksamhet?

Herr tredje vice talmannen anmälde att fru Bergander anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Jag vill inledningsvis instämma i utskottets skrivning, att det är av största vikt att tiden mellan en brottslig handling och samhällets reaktion blir så kort som det över huvud taget är möjligt. Det är en grundläggande synpunkt inom kriminalpolitiken. Det är också fråga om mänsklighet, även om den brottsliga gärningen som sådan naturligtvis måste fördömas. Därför måste olika myndigheters ställningstagande i de enskilda fallen komma snarast möjligt. Det är mot denna bakgrund lätt att ansluta sig till förhoppningen att den särskilda kommitté som utskottet hänvisar till skall ta nya grepp för att snabba upp förfarandet vid allmän domstol.

Från moderat håll har man – det har framgått av debatten här i kammaren – sedan länge hävdad att jourdomstolar skulle bidra till att påskynda rättegångsförfarandet, och detta kan naturligtvis vara riktigt. Från folkpartiet har vi emellertid gått emot tanken på jourdomstolar, eftersom vi betvivlat att de går att förena med rättssäkerheten. Vår tveksamhet på denna punkt består alltså, även om vi ställer oss bakom utskottets betänkande. Detta har ju en synnerligen balanserad skrivning och innehåller inget som helst ställningstagande. Vi tycker därför att det kan vara rätt och riktigt att en gång för alla få förutsättningslöst prövat, om det över huvud taget går att ha jourdomstolar utan att rättssäkerheten försvagas. Vi anser att det kan vara lämpligt att den sittande kommittén får i uppgift att, som det heter i utskottets betänkande, överväga tanken på jourdomstolar.

Fru BERGANDER (s):

Herr talman! Skillnaden på denna punkt är ändå att vi är fullt säkra på att man vid den översyn av rättegångsbalken som man nu håller på med kommer att pröva den här frågan utan att riksdagen med anledning av en motion ger regeringen detta till känna.

Herr PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Låt mig än en gång slå fast att det är en utskottsskrivning som är synnerligen balanserad och att utskottet där inte tar ställning.

Jag vill också slå fast fyra punkter i detta betänkande. För det första vill man att kommittén skall överväga tanken på jourdomstolar. För det andra vill utskottet att kommitténs övervägande skall vara förut-sättningslöst. För det tredje sägs att behovet av en verksamhet med jourdomstolar kan ha minskat sedan man första gången tog upp tanken på en sådan verksamhet. För det fjärde talas det i klartext om vikten av att upprätthålla de grundläggande kraven på rättssäkerhet. I detta instämmer naturligtvis samtliga partier.

Med anledning av denna skrivning och detta förslag kan jag mycket väl biträda utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Bergander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 25 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Bergander begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 151
Nej - 140

§ 3 Anslag till kriminalvården

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1976/77:29 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till kriminalvården jämte motioner.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast den punkt, vid vilken under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 2 (Kriminalvårdsanstalterna)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:100 bilaga 5 (justitiedepartementet) under punkten F 2 (s. 77–81) föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att inrätta två tjänster som kriminalvårdsdirektör i Fe 23/24 samt att till Kriminalvårdsanstalterna för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 548 480 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1976/77:88 av herr Nilsson i Östersund m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen begärde att regeringen omprövade beslutet att nedlägga allmänna häktet i Östersund,

1976/77:633 av fru Bernström (fp), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde utredning om kvinnliga interners sociala situation och om möjligheterna att placera män och kvinnor på samma anstalt,

1976/77:634 av herr Gahrton (fp), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde förslag till lagändring som fastställde fångars fackliga rättigheter,

1976/77:640 av herr Strömberg i Botkyrka m. fl. (fp), vari hemställdes att riksdagen gav regeringen till känna vad i motionen anförts i fråga om kriminalvårdsanstalten i Lärbro,

1976/77:1047 av herr Måbrink m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen uttalade att Förenade fångars centralorganisation (FFCO) erkändes som en förhandlingspart, samt

1976/77:1048 av herrar Sundman (c) och Eriksson i Ulfsbyn (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande allmänna häktet i Östersund med anledning av motionen 1976/77:88 gav regeringen till känna vad utskottet anført om bibehållande av häktet och eventuell reducering av platsantalet.

2. att riksdagen beträffande kriminalvårdsanstalten Lärbro med anledning av motionen 1976/77:640 gav regeringen till känna vad utskottet anført om senareläggning av tidpunkten för anstaltens nedläggning.

3. att riksdagen beträffande kriminalvårdsanstalten Ulriksfors gav regeringen till känna vad utskottet anført om senareläggning av tidpunkten för anstaltens nedläggning.

4. att riksdagen beträffande intagnas fackliga verksamhet skulle avslå motionerna 1976/77:634 och 1976/77:1047.

5. att riksdagen beträffande kvinnliga intagna skulle avslå motionen 1976/77:633.

6. att riksdagen beträffande biblioteksverksamheten vid kriminalvårdens anstalter skulle avslå motionen 1976/77:1048,

7. att riksdagen bemyndigade regeringen att inrätta två tjänster som kriminalvårdsdirektör i Fe 23/24,

8. att riksdagen beträffande medelsberäkningen till Kriminalvårdsanstalterna för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 549 020 000 kr.

Följande två reservationer hade avgivits av fröken Mattson, herrar Jönsson i Malmö och Nygren, fru Bergander och fru Andersson i Kumla samt herrar Lidbom och Segerstedt (samliga s)

1. beträffande allmänna häktet i Östersund, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:88 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om bibehållande av häktet,

2. beträffande kriminalvårdsanstalterna Lärbro och Ulriksfors, vari reservanterna ansett

dels att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

dels att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen beträffande kriminalvårdsanstalten i Ulriksfors gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om bibehållande av anstalten med reducerat platsantal.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Till justitieutskottets betänkande nr 29 finns fogade två reservationer som jag så småningom skall återkomma till. Inledningsvis vill jag emellertid betona att det inom utskottet råder delade meningar endast på en punkt.

Betänkandet om anslag till kriminalvården skiljer sig delvis från de betänkanden som vi i utskottet lagt fram en del tidigare år. Då har vi haft en moderatreservation som krävt en utvärdering av 1974 års kriminalvårdsreform. I år är denna reservation ersatt av ett särskilt yttrande som väldigt balanserat – enligt min åsikt – lägger fram anledningarna till att kriminalvårdsreformen som det heter endast delvis har kunnat genomföras.

Det är alldeles riktigt. Den har endast delvis kunnat genomföras – och jag har från den här talarstolen tidigare sagt att på vissa ställen i Sverige har den över huvud taget icke kunnat genomföras eller kunnat fungera alls. Detta gäller framför allt i Storstockholmsområdet, och den frågan har verkligen ordentligt belysts i den utredning om frivård i storstad som är återopad i bil. 5 till budgetpropositionen.

Man talar där framför allt om bristen på lämpligt belägna lokalanstalter, främst då i Stockholmsområdet. Det bör observeras att vi nu i utskotts-
betänkandet kan konstatera att lokalfrågan för Stockholmsområdet så

småningom kommer att lösas. Men vi har icke kunnat göra det med ledning av budgetpropositionen. Vi är tvungna att återropa en enkel fråga som jag tidigare i kammaren ställde till justitieministern därför att vi – fullt medvetna om att vissa markfrågor tidigare har varit besvärliga – tycker att det har dröjt väldigt länge. Ingenting hindrade justitieministern att redan vid detta riksmötes början ge kriminalvårdsstyrelsen i uppdrag att börja utreda frågan, såsom han sade att han hade för avsikt.

Justitieministern har nu svarat att kriminalvårdsstyrelsen ungefär en månad efter det att beslut fattats här i kammaren och styrelsen fått sitt uppdrag kommer att lämna förslag på lokalanstalt i Storstockholmsområdet. Det är glädjande att kunna konstatera att man i kriminalvårdsstyrelsen inte har suttit med händerna i kors utan redan börjat utreda frågan. Vi väntar oss därför att denna nyckelfråga när det gäller kriminalvården och frivården i Storstockholmsområdet kommer att lösas i detta avseende.

I budgetpropositionen talar man om svårigheterna. Kommunernas socialvårdspersonal kan inte på ort och ställe delta i behandlingsplaneringen på det sätt som avsågs med kriminalvårdsreformen. Frigivningarna blir verkligt illa planerade.

I Storstockholmsregionen är det något över 50 % som släpps ut direkt från riksanstalter, utan den utslussning, de förberedande åtgärder, som vi förutsatte när vi 1974 fattade beslut om kriminalvårdsreformen. Resultatet blir illa planerade frigivningar, försummade arbetstillfällen, mindre goda bostadslösningar, störda familjerelationer, återfall i kriminalitet, alkohol- och narkotikamissbruk och kostnadskrävande socialvård och sjukvård. Det är en mycket kortfattad men målande beskrivning av de verkliga förhållandena.

I budgetpropositionen och i betänkandet kommenteras ganska utförligt de svårigheter vi haft i Storstockholmsområdet och även på andra ställen i landet att genomföra kriminalvårdsreformen. Men det bör understrykas att riksdagen i och med detta beslut också kommer att ta åtminstone ett steg närmare förverkligandet av tankegångarna bakom reformen. Vi kommer nämligen nu att få en ändrad distriktsindelning för skyddskonsulentorganisationerna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Det kommer att betyda oerhört mycket mer än man kanske föreställer sig.

När man skärskådar problemen märker man att de olika sociala instanserna – frivårdens personal – hindras från att samarbeta med varandra genom en dålig distriktsindelning rent geografiskt och kommunikationsmässigt. Man hoppas att det genom nyindelningen skall skapas helt andra möjligheter till det. Frivårdens personal, skyddskonsulenter och andra som är berörda, väntar sig mycket av den nya organisationen. Nu kan man kanske äntligen – det har vi uppehållit oss mycket utförligt vid i betänkandet – få till stånd det samarbete mellan samhällets olika organ som var tänkt att underlätta utslussningen av dem som sitter på anstalt och hjälpa dem som är ute i frivård eller har skyddstillsyn.

Vi säger i betänkandet att de intagna och de som står under krimi-

nalvårdens överinseende i en eller annan form skall ha samma rätt att få stöd och hjälp från samhällets sida som andra medborgare. Vi konstaterar också att så verkligen inte är fallet. Vi har från utskottets sida år efter år tryckt på detta.

Det kan väl också i detta sammanhang vara värt att notera att en viss förståelse har utskottets ansträngningar rönt under årens lopp. Om man tittar på 34 §-frigivningarna, dvs. medgivande för en intagen att långt före strafftidens slut vistas utanför anstalt för att förbereda sig inför frigivningen – det kan röra sig om psykiatrisk vård, det är väldigt ofta fråga om vård mot alkohol- eller narkotikabesvär – finner man att ungefär 50 % av kommunerna i landet nu ställer upp och svarar för kostnaderna. Vi hoppas att de med tiden kommer att bli allt fler och att kriminalvårdsstyrelsen så småningom skall slippa att på sina budgetäskanden ta upp miljonbelopp för att svara för de omkostnader som kommunerna inte vill ta på sig. Vi konstaterar också med stor glädje och tillfredsställelse den väldigt positiva syn på dessa frågor som Kommunförbundet har. Vi hoppas att Kommunförbundet någon gång i en framtid rent av kommer att utfärda en rekommendation till de kommuner som ännu inte riktigt har fattat principerna bakom dessa vårdformer.

Det är alltså en del ganska genomgripande frågor som tas upp i betänkandet, även om inte alla problem kan lösas på en gång – de får lösas stegvis. Inte minst tror jag att en lokalanstalt i Storstockholmsområdet kommer att göra situationen lättare för de kvinnliga interner som nu finns på Hinseberg och på andra ställen. Utskottet har alltid ägnat stor uppmärksamhet åt kvinnliga intagna, och vi betonar också nu att det är viktigt att de inte på grund av att de är så få blir diskriminerade inom svensk kriminalvård.

Allt detta, herr talma, är vi helt överens om. Våra åsikter har däremot skilt sig när det gäller de föreslagna nedläggningarna av vissa kriminalvårdsanstalter.

Vi har accepterat att man på grund av låg beläggning tar bort den tredje avdelningen i Skenäs och att Ljustadalen läggs ned. Vi har – och det vill jag säga å allas vägnar – med en viss vanda gått med på att Sjöboda utanför Katrineholm skall upphöra från den 30 juni 1978. Vi tycker att det är en bra anstalt. Vi vet att den fyller sin uppgift. Vi vet att den är en av de få anstalter som genom sin verkstad blir vinstgivande. Vi har resonerat om vad man skulle kunna föreslå att Sjöboda skall användas till i en framtid. Men vi har tvingats böja oss för det faktum att den s. k. administrationslokalen, som egentligen är en gammal flygel där man har både bastubad, förråd och arbetsrum för personalen, är i ett sådant skick att det behövs en ombyggnad för ungefär 550 000 kr. Vi uttrycker alla den förhoppningen att Sjöboda skall kunna fortsätta i en eller annan form.

Däremot har våra åsikter skilt sig när det gäller häktet i Östersund, Lärbro och Ulriksfors. Herr Nygren kommer längre fram att mer ingående ta upp dessa frågor. Jag vill bara rent allmänt säga att vi läste regeringens

Torsdagen den
12 maj 1977

*Anslag till kriminal-
vården*

motiveringar till nedläggningarna med en viss förvåning.

Den förra regeringen lade fram förslag till en häkteslag som i framtiden kommer att göra det oändligt mycket lättare för häktade och anhållna att få gemenskap, att i varje fall kunna läsa tidningar, höra på radio och motta besök i en annan utsträckning än tidigare.

Den förra regeringen tillsatte en utredning om häkte och alternativ till häkte, som mycket klart betonade den grundläggande principen, nämligen att ett anhållande eller en häktning är ett mycket allvarligt ingrepp i en människas integritet och att det rör sig om människor, som inte är bevisade skyldiga av domstol och som alltså skall betraktas såsom oskyldiga.

Vi tycker därför att det är ganska säreget att man i budgetpropositionen helt kort talar om att man på grund av den dåliga beläggningen skall lägga ned häktet i Östersund. Man nämner ingenting om att det är 25 mil till Härnösand och att en häktad eller anhållen har samma rätt som vi andra att vara i nära kontakt med anhöriga samt med advokat och försvarare. De grundläggande principerna har över huvud taget inte berörts.

Vi har emellertid i utskottet blivit överens om att häktet i Östersund skall finnas kvar. Vi skiljer oss åt därigenom att utskottsmajoriteten accepterar en viss eventuell minskning av personalen i framtiden, medan vi tycker att det finns anledning att behålla häktet i Östersund utan inskränkningar.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till vår reservation på denna punkt.

Anstalterna Lärbro och Ulriksfors kommer herr Nygren att närmare beröra. Jag vill bara säga att vi och – vill jag tillfoga – den personal som är anställd på Lärbro och på Ulriksfors liksom på Sjöboda – har läst beskrivningen av anstalternas tillstånd med en viss indignation och förvåning. Det förefaller oss, som har haft tillfälle att besöka i varje fall några av dessa anstalter, som om man inte hade sett dem när man skrev förslaget. Det är verkligen en överdrift att beträffande Sjöboda helt generellt påstå att anstalten byggnadsmässigt är i särskilt dåligt skick. Jag tror att man med några undantag kan säga detsamma om Ulriksfors och Lärbro.

Självfallet har inte bara dessa synpunkter gjort att vi i vår reservation nr 2 har stannat för att föreslå att dessa anstalter skall bestå. Hänsyn har också tagits till arbetsmarknadsläget i de bygder där anstalterna är belägna. Därför har vi föreslagit att Ulriksfors skall finnas kvar i något nedbantat skick och att regeringen och arbetsmarknadsmyndigheterna gemensamt skall överväga om Lärbro skall läggas ned när andra arbets-tillfällen kan erbjudas. Vi tycker att det är en rimlig bedömning.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till justitieutskottets hemställan på alla punkter utom dem som berörs i reservationerna 1 och 2.

Herr KÖRLOF (m):

Herr talman! Frågan om anstaltsnedläggningarna, som fröken Mattson har tagit upp, kommer herr Polstam senare att utveckla utskottsmajoritetens syn på. Jag går därför inte närmare in på den.

Justitieutskottet har i betänkandet nr 29 behandlat kriminalvården och kriminalvårdsreformen relativt utförligt, bl. a. mot bakgrund av den delvis livliga debatt som förs om problemen inom kriminalvården. I ett särskilt yttrande till utskottets betänkande har herr Winberg och jag, med anledning av en moderat motion om utvärdering av 1973 års kriminalvårdsreform, konstaterat att utskottet gått relativt långt i sin skrivning om de brister som råder inom kriminalvården. På några punkter är skrivningarna så pass skarpa att de utan att ha fått formen av tillkännagivanden nästan kan uppfattas som sådana. Mot bakgrund av detta, men också med hänsyn till den pågående undersöknings- och utredningsverksamhet inom kriminalvårdsområdet som utskottet utförligt redovisar, har vi avstått från att yrka bifall till kravet på en fullständig utvärdering av reformen.

Låt mig ändå, herr talman, något kommentera vissa förhållanden som utskottet funnit särskilt anmärkningsvärda. Det gäller främst den skrämmande stora förekomsten av narkotika på anstalterna, som delvis omöjliggör en vettig kriminalvård.

Många interner som aldrig prövat på narkotika blir narkomaner under sin fängelsevistelse. En undersökning visar att ungefär 8 % av Sveriges interner har fått sin första kontakt med narkotika under fängelsetiden. Kriminalvårdsstyrelsens informationsavdelning uppger att 90 % av samtliga som under 1975 och 1976 häktats i Stockholm vid Kronobergshäktet är hemfallna åt narkotikamissbruk. Den officiella statistiken – Kriminalvården 1975 – anger att andelen missbrukare på alla våra anstalter de senaste åren legat på ca 25 %.

År 1975 var något över 9 000 personer intagna på anstalt för längre eller kortare tid. Om siffran 25 % är riktig, skulle det innebära att över 2 200 interner 1975 var narkotikamissbrukare. Ofta anförs dock att dessa senare siffror förmodligen är tagna i underkant och att procenttalet sannolikt ligger närmare 50, vilket skulle innebära att ca 4 500 av de intagna år 1975 skulle vara narkotikamissbrukare. Förhållandena har under 1976 sannolikt förvärrats.

Herr talman! De äckligt utstuderade och raffinerade metoder för insmuggling av narkotika på anstalterna som förekommer är sådana att man med vämjelse vänder sig mot att införa ett kontrollsystem som skulle helt omöjliggöra sådan insmuggling. Ändå är förhållandena sådana, vad gäller uppgörelser mellan de intagna med stundom otäcka inslag av våld, vad gäller risken för att interner med eller mot sin vilja görs till narkomaner, vad gäller personalens arbetssituation och säkerhet och naturligtvis allmänt ur behandlings- och brottbekämpningssynpunkt, att man allvarligt måste fråga sig om inte direkta och kraftiga åtgärder nu hade varit fullt motiverade.

Utskottet skriver också att situationen självfallet är oacceptabel och vidare att situationen måste bedömas som allvarlig och att ytterligare åtgärder erfordras. Jag uppfattar denna skrivning så att den av regeringen nyligen tillsatta arbetsgruppen för samordning av samhällets insatser mot narkotikamissbruket relativt omgående bör framlägga förslag, som kan leda till snabba förbättringar.

Ett sådant förslag, som redan diskuterats, kan vara att genom ökad differentiering av de intagna söka skapa s. k. narkotikafria anstalter för dem som vill bort från narkotikan och är beredda att underkasta sig den provtagning som erfordras för att man fortlöpande skall kunna försäkra sig om att anstalten hålls fri från narkotika. Härigenom kan de starkt begränsade resurser som kriminalvården förfogar över i jakten på narkotikan, bl. a. de s. k. visitationspatrullerna, riktas med kraft mot de anstalter där narkotikasituationen ter sig svårkontrollerad. För mig ter det sig också ofrånkomligt att vad gäller dessa senare anstalter allvarligt pröva om besöksregler och permissioner är riktigt utformade med hänsyn till kravet att förhindra insmuggling av narkotika.

Vi har som sagt avstått från att reservera oss på denna punkt men har ändå velat markera hur ytterligt oroande vi uppfattar situationen. Det är och förblir helt orimligt och djupt stötande för rättssamhället att vi inte kan garantera de intagna skydd mot grovt våld samt att en intagen inte kan vara säker på att inte mot sin vilja göras till narkoman under sin anstaltsvistelse. Om inte förhållandena snarast förändras till det bättre kommer vi självfallet att aktualisera frågan på nytt.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

I detta anförande instämde herr Winberg (m).

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inget att erinra mot vad herr Körlof har sagt. Jag vill bara påpeka att enligt de uppföljningar som man har gjort med just det klientel som är så gravt narkotikaskadat, har det nya inträffat att två tredjedelar har förklarat att de vill ha hjälp för att komma ifrån sitt missbruk. Därför tror jag inte att man bara skall tala om repressiva åtgärder. Jag tror att man, som kriminalvårdsstyrelsen gjorde på en presskonferens i Kalmar i går, också får tala om en behandlingskedja, om möjligheter att differentiera behandlingen med många åtgärder i små team för att hjälpa detta klientel. Det är också ett förslag som jag tror kommer att läggas fram för samarbetsgruppen för samhällets bekämpande av narkotikamissbruket. Både positiva behandlingsinsatser och repressiva åtgärder sida vid sida är nödvändiga.

Herr KÖRLOF (m) kort genmäle:

Jag tror att vi är helt överens om att man inte enbart kan gå fram med vad fröken Mattson kallar för repressiva åtgärder. Det blir självfallet

nödvändigt med ett brett register av åtgärder. De intagna som förklarar sig villiga att på olika sätt medverka i en sådan här behandling, genom att ställa upp på provtagningar etc., bidrar naturligtvis i stor utsträckning till att vi bättre kan utnyttja våra resurser för att förhindra insmuggling av narkotika och hjälpa dem som har stora svårigheter med att komma ifrån sitt narkotikamissbruk. Jag tror inte att vi har några delade meningar på den här punkten. Jag ville bara betona hur allvarlig situationen just nu är när det gäller narkotikamissbruket på våra anstalter.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! "Om man tränger ihop däggdjur på små ytor börjar de snart bitas, angriper omgivningen och varandra. De mestadels enkönade fångelserna präglas av en maskulin tuffhetskultur, brutalisering, råhet och igelkottmentalitet. Miljön är en eländig grå torftighet, sterilitet, numrering, avpersonifiering, understimulering, uniformering av både fångar och vårdpersonal.

I de sterila, TV- eller snart radarbevakade kulverterna lunkar en håglös grå skara på väg till och från tvångsarbetsfabrikerna. Här finns föga av värme, ömhet, livsglädje. I kriminalvårdens beslutsmaskineri finns inte kärlek, dröm och poesi utan televisionens vaktande isöga, stål och betong. Här finns förnedring och maktlöshet, infantilisering och förmyndarmentalitet, sexuell snedvridning, enformighet, understimulering och meningslöshet. Förlorade år utan livskvaliteter.

Här växer en trots- och hatkultur, de utstöttas gemenskap mot dem som fångslar dem, fånghållarna, samhället. Man anpassar inte människorna till samhället genom att isolera dem från det. I kriminalvården är man bara rädd för, inte rädd om människor – och vi tenderar alla att bli sådana som man tror att vi är.

Kort sagt, man överkompenserar inte den yttre och inre fattigdomen, man förstärker och konserverar den."

Herr talman! Det här var ett citat från docent Karl Erik Törnkvist, en icke obekant man i kriminalvårdssammanhang. Det är visserligen några år sedan han sade detta, men jag tror att det är lika aktuellt i dag.

Jag har citerat detta därför att man försöker göra gällande att svensk kriminalvård mer och mer humaniseras. Jag delar inte det resonemanget. Som bekant delas det inte heller av seriösa experter på svensk kriminalvård, och bland dem inräknar jag naturligtvis fångarna på våra fångelser.

Humaniseringen skall ju också hänga intimt samman med att svensk kriminalvård skall syfta till "återanpassning" av fångar till samhället och gemenskapen.

Jag vill påstå att denna återanpassning i praktiken innebär att man anpassar människor, som på ett eller annat sätt kommit in på brottslig verksamhet, till att också i fortsättningen sysselsätta sig med sådan verksamhet – fast kanske i grövre och mera avancerade former. Detta bekräftas

också av den undersökning som nyligen gjorts av Ulla Bondesson. Den visar att ju mera tvång som utövas i kriminalvården, desto större blir antalet återfall i brottslighet. Och tvärtom, ju mindre tvång, desto lägre blir antalet återfall.

Den omskrutna kriminalvårdsreformen från 1974 har vad jag kan förstå inte på något sätt förändrat situationen.

Frivården, som skulle få större chans, står på samma fläck och stampar. Motivering: brist på resurser. Lokalanstalterna kan inte byggas i den takt som är nödvändig. Motivering: brist på resurser. Vårdplatserna för narkomaner kan inte byggas ut så att de någorlunda täcker behovet. I stället slussas många av dessa människor in på fängelserna.

Resultatet blir att skattebetalarna tvingas betala svindlande summor till ett fängelseystem i vilket man förvarar människor och så småningom släpper ut dem – än mer förstörda och hatiska mot samhället än när man spärrade in dem. Narkomaner kommer ut mer söndertrasade än när de tvingades in i fängelserna. Detta kallas för humanisering – och av de värsta demagogerna för dalt!

Ja, herr talman, det är en brutal humanisering och ett brutalt daltande! Det är inte så att de människor som är rädda för överfall, misshandel och stölder kan känna sig lugnade av de locktoner som främst borgerliga politiker slänger ur sig om att *de* skall komma till rätta med brottsligheten. Tvärtom bidrar de i stället till att förvärra problemen genom den kriminalvårdspolitik som dessa borgerliga politiker lyckats trumfa igenom. Man förändrar inte en människa socialt, mänskligt och öhmetsmässigt genom att ytterligare späda på detta med ett auktoritärt kriminalvårds-system. Man förbättrar inte vårdpersonalens attityder och arbetsförhållanden genom att tvinga dem att delta i denna s. k. vård.

Jag vill, herr talman, sammanfatta vad jag nu sagt med att citera en intervju i pockettidningen R med en person som heter Egon:

”Den s. k. vården ger en inte en chans att utvecklas som människa. Inte en chans att mogna och själv ta ansvar för nånting. Allt är räknat och uppmätt. Andra styr och ställer och bestämmer och fixar. .

När institutionerna bara ger mat och husrum och sen låter de intagna lurva omkring utan att få lära sig att bearbeta problemen, ja, då bestjäl man de intagna. Man bestjäl i dag fångarna på oerhört mycket mera än de nånsin kommer att bestjäl samhället. Man bestjäl fångarna på glädjen över att nån gång få göra nåt. Man bestjäl dom t. o. m. på rätten att misslyckas efter att ha gjort ett rejält försök själva.”

Nu kan naturligtvis utskottsledamöterna – som vanligt – säga att ambitionen är att förbättra fångarnas situation. Jag ifrågasätter den ambitionen. Jag gör det därför att utskottet har avslagit två motioner med ytterst blygsamma krav, nämligen motionen 1047 av mig själv med yrkande om att fångarnas egen organisation FFCO – fångarnas fackliga centralorganisation – skall erkännas som förhandlingsorganisation gentemot kriminalvårdsstyrelsen, samt Per Gahrtons motion 634 mot yr-

kande om en lagändring som fastställer fångarnas fackliga rättigheter. Inte ens dessa krav kan utskottet gå med på.

Att aktivera fångarna, att ställa krav på fångarna, låta fångarna ta ansvar, är väl vad jag kan förstå viktiga inslag i den så omtalade återanpassningen. Att legalisera den organisation som fångarna nu byggt upp borde vara en självklarhet. Jag yrkar alltså bifall till motionerna 1047 och 634.

I motionen 633 av Bonnie Bernström yrkas om en utredning rörande kvinnliga interners sociala situation och möjligheten att placera män och kvinnor på samma anstalt.

Det finns starka motiveringar i denna motion. Utskottet avstyrker motionen med att hänvisa till att vissa lokalanstalter skall kunna ta emot kvinnliga fångar. Detta är väl i och för sig bra. Men fortfarande kvarstår det faktum att det också i fortsättningen kommer att finnas bara en rixsanstalt för kvinnor. Jag tror också, som utskottet, att det inte finns behov att bygga ytterligare rixsanstalter för enbart kvinnor. Jag är överens med utskottet på den punkten. Däremot kan jag inte förstå varför man inte redan i dag kan placera män och kvinnor på samma anstalt.

Jag skulle vilja be utskottets talesman att lämna en motivering till varför man inte i dagsläget kan placera män och kvinnor tillsammans. Är det någon sorts 1800-talsmoralism som präglar utskottets negativa inställning till att låta män och kvinnor vistas på samma anstalt?

Jag vill, herr talman, yrka bifall till motionen 633.

Till sist, herr talman, vill jag kort beröra de två reservationerna. Vi kommer att rösta för reservationen 1, eftersom vi anser argumentationen i denna reservation vara riktig. Vi kommer också att stödja reservationen 2 angående Lärbro och Ulriksfors. När det gäller motiveringarna i reservationen 2 är vi emellertid inte riktigt överens. Man kan nämligen av dem få uppfattningen att det enbart av sysselsättningsskäl är nödvändigt att behålla anstalten. Så får det naturligtvis inte vara. Vad jag kan förstå är det ett annat argument som bör föras fram, och det är att om exempelvis Ulriksfors läggs ned, så innebär detta att den enda rixsanstalten i övre Norrland försvinner. Detta i sin tur får som konsekvens att man skickar människor från de övre delarna av Norrland till Kumla, Österåker och Hall.

Jag yrkar, herr talman, bifall också till reservationerna 1 och 2.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till justitieukskottets betänkande nr 29 i dess helhet. Jag skall sedan i huvudsak uppehålla mig vid den sjunkande beläggningen vid kriminalvårdsanstalterna, vilket gör det nödvändigt att ytterligare reducera anstaltsbeståndet.

Bakgrunden till att beläggningen på anstalterna sjunker är bl. a. tidigare ändringar i brottsbalken med övergång till mera allmänt utmätta skydds- tillsyns- och villkorliga domar, men naturligtvis också kriminalvårdsreformen, som innebär en övergång till mera vård i frihet än tidigare.

Ifall reformen fungerar får vi helt naturligt en sjunkande beläggning, vilket i sin tur leder till nedläggning av vissa anstalter eller reducering av platsantalet på andra.

Regeringens förslag nu gäller, som vi hört, nedläggning av kriminalvårdsanstalterna Ljustadalen och Sjöboda, allmänna häktet i Östersund samt 24 platser på kriminalvårdsanstalten Skenäs så snart som möjligt, dock senast den 30 juni 1978. Anledningen är att i varje fall de här anstalterna en längre tid haft låg beläggning. Vidare föreslås att kriminalvårdsanstalterna Ulriksfors och Lärbro skall läggas ned efter en viss övergångstid, dock senast den 30 juni 1979. Dessa två anstalter är, enligt propositionen, från kriminalvårdssynpunkt olämpligt belägna i landet. Från arbetsmarknadssynpunkt däremot är situationen en annan, och därför kan inte de här båda anstalterna läggas ned utan samråd med arbetsmarknadsmyndigheterna. Dessa anstalter behöver kanske därför en längre övergångstid innan nedläggning kan ske. Nedläggning och reducering berör nu såväl lokal- som riksanstalter.

Riksrevisionsverket har gjort en undersökning, som tyder på att ytterligare nedläggningar kan bli aktuella. Det är därför nödvändigt att ta fram en mer långsiktig plan för framtida nedläggningar eller reduceringar. På det viset kan också personalen i ett tidigare skede bli informerad om vad som är på gång. Nu har dessutom en särskild arbetsgrupp tillsatts för att mer övergripande bedöma frågan om kriminalvårdens platsbehov och behovet av ytterligare anstaltsnedläggningar, vilket utskottet hälsar med tillfredsställelse. Efter hand skall gruppen också kompletteras med företrädare för personalorganisationerna, vilket inte är minst viktigt.

När det gäller häktet i Östersund har detta haft låg beläggning, men i det fallet är det speciella omständigheter som gör att häktet inte bör läggas ned. En nedläggning skulle nämligen medföra att personer häktade vid tingsrätterna i Östersund och Sveg måste transporteras till och förvaras i Härnösand, som ligger drygt 24 mil från Östersund och drygt 35 mil från Sveg. För polis, åklagare och advokater skulle nedläggningen också avsevärt försvåra och fördyra kontakterna med de häktade. För dem innebär en nedläggning dessutom minskade möjligheter till kontakt med försvarare och anhöriga, och det strider mot de principer som låg till grund för reformen om behandlingen av anhållna och häktade personer som tillkom förra året. Även fröken Mattson har berört detta.

Det egendomliga är att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har reserverat sig, trots att utskottet var enigt beträffande behållandet av häktet i Östersund. Beträffande motiven säger man i reservationen att en nedläggning av allmänna häktet inte torde medföra några kostnadsbesparingar för statsverket. Till samma bedömning kommer även utskottsmajoriteten, som bl. a. pekar på tidsödande och kostsamma resor mellan häktet i Härnösand och polismyndigheten resp. tingsrätterna i Jämtland och Härjedalen. En väsentlig skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är dock att utskottet förutsätter en viss reducering av antalet platser vid häktet med hänsyn till den låga belägg-

ningen. Härom säger man i reservationen ingenting. Är det möjligen en talande tystnad som betyder att någon reducering inte skall ske oavsett hur låg beläggningen är?

När det gäller Ljustadalen är det bara att konstatera att anstalten planerades innan kriminalvårdsreformen genomfördes. Tyvärr togs anstalten i bruk så sent som den 1 april 1975 och skall redan nu läggas ned. Den skulle tydligen aldrig ha byggts. Tur i oturen är ändå att ett AMU-center finns i närheten och kan överta lokalerna.

När det gäller Sjöboda föreligger ett kostsamt ombyggnadsbehov på drygt en halv miljon kronor, varför utskottet i stället tillstyrker nedläggning av anstalten. Men anstaltens centrala läge, nära Norrköping och relativt nära Stockholm, bör ge goda förutsättningar att använda anstalten för annat ändamål. Det är också angeläget att personalen erbjuds eller bereds anställning på näraliggande anstalter så långt detta är möjligt. Det är vi angelägna om att framhålla.

Beträffande Skenäs, som är riksanstalt, föreslår man att en av anstaltens tre paviljonger om 24 platser stängs, vilket verkligen är att beklaga, eftersom vårdarbetet och yrkesutbildningen varit och är mycket framgångsrika. Men med hänsyn till den låga beläggningen vill utskottet inte motsätta sig den här platsreduceringen. Det har emellertid från personalhåll framhållits önskvärdheten av att få behålla även den tredje paviljongen och på så sätt sprida de intagna på mindre grupper. Från vårdsynpunkt är det en önskvärd utveckling. Paviljongen ligger kvar och är enligt uppgift i gott skick. Skulle ett adekvat utnyttjande av paviljongen kunna ske utan ökad personaltäthet, finns naturligtvis den möjligheten. Det får i så fall ankomma på den ansvariga myndigheten att göra erforderliga bedömningar. I det nuvarande ekonomiska läget kan emellertid utskottet inte tillstyrka en lösning som innebär avsevärt större personaltäthet än den som finns på andra anstalter.

Så slutligen Lärbro och Ulriksfors. Båda dessa anstalter är riksanstalter och har varit föremål för reduceringar tidigare. Genom ingripande från riksdagen har båda anstalterna kunnat behållas. Vid det förra tillfället slogs fast att arbetsmarknadsmässiga och regionalpolitiska synpunkter inte kan tillmätas någon egentlig betydelse när det gäller kriminalvårdens organisation. Trots detta kunde man inte bortse från att den då aktuella minskningen av platsantalet stod i strid med de regionalpolitiska strävandena att genom sysselsättningsskapande åtgärder stödja arbetsmarknaden inom de här områdena. Departementschefen säger också nu att situationen på arbetsmarknaden, såvitt gäller nedläggningen av Lärbro och Ulriksfors, kan ställa speciella krav och att nedläggningarna av dessa anstalter bör ske i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen. Detta är mycket väsentligt, eftersom nedläggningen av anstalterna ändå måste ske. Regeringen har också redan uppdragit åt arbetsmarknadsstyrelsen att i samråd med kriminalvårdsstyrelsen och statens personalnämnd medverka till genomförandet av nedläggningen av Lärbro och Ulriksfors. I första hand skall anställda som berörs av nedläggningarna beredas annan an-

ställning. Men det är minst lika viktigt att arbetsmarknadsstyrelsen verkar för att ytterligare arbetstillfällen tillförs de berörda kommunerna. Därom har arbetsmarknadsstyrelsen fått särskilda direktiv.

Situationen på arbetsmarknaden i de berörda kommunerna är emellertid sådan att det ändå kan visa sig svårt att inom angiven nedläggningstid klara av uppdraget att skaffa annan sysselsättning. Utskottsmajoriteten vill därför göra ett tillägg till propositionen och föreslår, för att så långt som möjligt tillmötesgå alla parter, att man dröjer med nedläggningarna av Lärbro och Ulriksfors utöver den frist som regeringen bestämt. Parallellt med detta bör det också undersökas om det kan vara möjligt att utnyttja anstalterna eller delar av dem för annan sysselsättning eller verksamhet. Som framgår av betänkandet finns det också en motion, som behandlas av arbetsmarknadsutskottet, med yrkande om att regeringen snarast skapar alternativ sysselsättning i den eller de kommuner i Jämtlands län som drabbas av nedläggningen i Ulriksfors.

Herr Måbrink gav i sitt anförande en intressant beskrivning av läget och framförde en del beklagliga sanningar. Men vi hoppas naturligtvis på en förbättring. Även om vi nu saknar resurser för en sådan, räknar vi med att den skall komma till stånd inom en inte alltför avlägsen framtid. Kriminalvårdsreformen var vi såvitt jag vet eniga om, och det gällde även vpk. Det var bara beträffande isoleringsstraffet som vi skilde oss åt.

Vad gäller frågan om Förenade fångars centralorganisation måste jag tillstå, att jag inte är särskilt insatt i denna organisations förhållanden, men vi har ändå studerat frågan litet grand och tagit in en del uppgifter om den på s. 11 i utskottsbetänkandet, där vi bl. a. säger:

”Enligt 36 § KL har de intagna med de begränsningar som följer av gällande bestämmelser och avtal för verksamheten inom kriminalvården rätt att i lämplig ordning överlägga med anstaltsledningen, dvs. med styresmannen eller motsvarande tjänsteman, i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna. De har också rätt att i lämplig ordning sammanträda med varandra för överläggning i sådana frågor. ---

Vid bedömandet av motionsspörsmålen måste enligt utskottets mening hållas i minnet att förhållandet mellan intagna och kriminalvårdsstyrelsen – som justitieministern anförde i ett frågesvar i kammaren den 2 december 1976 --- inte är ett partsförhållande i arbetsrättslig mening. Lagen om medbestämmande i arbetslivet, som är tillämplig på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, kan därför inte åberopas till stöd för de intagnas förenings- eller förhandlingsrätt, och en organisation av intagna kan ej tillerkännas sådan förenings- och förhandlingsrätt som tillerkänns arbetstagarorganisation enligt medbestämmandelagen. Det beskrivna rättsläget är en naturlig konsekvens av de grundläggande tvångsmomenten i kriminalvården. Någon ändring härvidlag kan enligt utskottets mening inte komma i fråga. Det sagda hindrar inte att de intagna inom ramen för reglerna i 36 § KL bör tillerkännas möjlighet att påverka sin situation så långt förhållandena det medger.”

Jag har varit angelägen om att läsa in detta till protokollet, eftersom

vi inte har ägnat denna fråga endast en yttlig behandling utan en mycket ingående sådan. Vi tror inte att man i nuvarande läge kan komma mycket längre.

Herr talman! Med det anförda ber jag att än en gång få yrka bifall till justitieutskottets hemställan.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde några frågor, herr Polstam, om de kvinnliga fångarna. Jag vet inte om herr Polstam är utskottets talesman, men jag förmodar det, och jag tycker att det skulle vara nyttigt att få svar på de frågor jag ställde. Vad är anledningen till att man inte redan i dag kan placera män och kvinnor på samma anstalt?

Herr Polstam och jag är såvitt jag förstår överens om att de kvinnliga fångarnas situation i dag är oerhört dålig. Vi vet att den är dålig för de manliga fångarna men att den för de kvinnliga är ännu sämre. Den enda riksanstalt som finns för dessa är ju Hinseberg.

Vad sedan gäller ett erkännande av FFCO som en förhandlingsorganisation är jag medveten om att man inte kan göra en jämförelse med förhållandena utanför fångelserna. Kriminalvårdsstyrelsen och de byråkrater som sitter där avgör om man över huvud taget skall förhandla med fångarna och deras organisation FFCO eller inte. Detta är otillfredsställande. Om man legaliserade fångarnas organisation skulle förhållandena bli bättre. Då skulle inte kriminalvårdsstyrelsen från fall till fall kunna avgöra om den vill förhandla eller inte.

Som jag sade i mitt huvudanförande är detta ett oerhört viktigt led i den s. k. återanpassningen. Jag tycker att man skall se det som någonting oerhört positivt att fångarna har blivit medvetna om samhället och sitt samhällsansvar. Vi politiker borde stimulera detta. Det kan vi göra, som herr Gahrton och jag krävt i var sin motion, genom att erkänna den här organisationen och ge den en legal status.

Herr POLSTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet mig aldrig ha varit med om att motsätta mig att kvinnliga intagna skulle kunna finnas på samma anstalter som manliga intagna. Vi har vid två tillfällen behandlat detta i utskottet och förordat att placera kvinnor på lokalanstalter med män, även om man inte har sagt att de skall bo tillsammans, utan åtskilda.

Herr Måbrink säger att situationen är dålig för de kvinnliga fångarna. Det är klart att den är dålig för alla kvinnor som sitter i fängelse. Det är ju likadant för männen. Men man kan inte bortse ifrån att samhället ändå successivt har arbetat för att förhållandena för kvinnorna skall bli bättre.

När det gäller fångarnas centralorganisations förhandlingar kan jag faktiskt inte mer än åberopa vad utskottet kommit fram till. Den tvångssituation fångarna befinner sig i är inte främmande vare sig för herr Måbrink eller för mig. Att driva frågan på ett sådant sätt att de ansvariga

Torsdagen den
12 maj 1977

*Anslag till kriminal-
vården*

inom kriminalvården inte skulle kunna utföra sitt arbete är inte heller riktigt.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade, herr Polstam, att inte heller för de manliga fångarna är förhållandena bra. Men för de kvinnliga är förhållandena ännu sämre.

Jag noterade också i mitt huvudanförande att utskottet talade om att man skulle kunna placera kvinnor och män på lokalanstalterna. Om jag inte har alldeles fel är det korttidsfångar som placeras där. Men hur är det på rixsanstalterna?

Det finns bara en rixsanstalt för kvinnor i det här landet, nämligen Hinseberg. Det gör att de kvinnliga fångarna har mycket svårt att få besök av sina anhöriga. Om en kvinna från övre delen av Norrbotten döms till ett mer långvarigt straff, så skickas hon ner till Hinseberg. Vem av hennes anhöriga kan ofta fara ner och hälsa på henne? Detta är ett exempel på när de kvinnliga fångarna är diskriminerade i förhållande till de manliga.

Jag frågade vad det är som gör det så svårt att placera män och kvinnor tillsammans på rixsanstalter. Jag har inte sagt att de skall bo i samma cell. Det är inte det saken gäller. Detta kan inte vara något problem.

Vad är det andra? Ni talar om byggnadstekniska problem i utskotts-
betänkandet, om jag inte tar fel. Vilka byggnadstekniska problem? Vad är det som skall kompletteras ytterligare?

Vidare förstår jag inte varför ett erkännande av FFCO skulle kunna försvåra kriminalvårdsstyrelsens arbete. Jag tycker tvärtom att det skulle underlätta arbetet för kriminalvårdsstyrelsen om man erkände FFCO som en förhandlingsorganisation för fångarna.

Herr POLSTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! Men Förenade fångars centralorganisation kan ju ställa sådana krav, herr Måbrink, att dessa helt enkelt inte går att uppfylla. Det måste man tänka på också.

När det gäller att placera kvinnor på rixsanstalter kan jag inte se att det skulle vara något fel. Men det finns ett visst problem med detta, och det är att vi har så få kvinnliga intagna att det i dag inte är lätt att lägga om hela verksamheten. Vi har nu Hinseberg och ytterligare något ställe för kvinnliga intagna. Förutsättningen för att man skall kunna placera kvinnliga fångar på manliga rixsanstalter är ju att man även kan placera män på Hinseberg. Den möjligheten är ju inte utesluten, och den har vi aldrig satt oss emot – men vi har såvitt jag vet över huvud taget inte diskuterat den.

Jag påminner mig nu, herr Måbrink, att det inte finns någon motion från vpk:s sida i de här frågorna. Det är egentligen bara synpunkter som herr Måbrink har tagit upp från talarstolen under debatten i dag. Det finns således ingen vpk-motion avgiven om detta till den här riksdagen.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Måbrink anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! I justitieutskottet råder enighet om att fångvårdsanstalter kan behöva läggas ner och att platsantalet på anstalterna kan behöva begränsas som en följd av de senaste årens minskade platsbehov.

Men utskottet har inte kunnat acceptera det beslut som regeringen fattade den 22 december i fjol om nedläggningar. Ett enigt utskott går emot regeringens beslut att lägga ned allmänna häktet i Östersund, även om de borgerliga ledamöterna accepterar ett minskat platsantal vid häktet.

Ett enigt utskott vill också göra regeringen uppmärksam på önskemålet om ett senare datum för nedläggning av anstalten Lärbro på Gotland. Socialdemokraterna i utskottet vill göra nedläggningstiden för Lärbro avhängig av den tid det kan ta för regeringen och arbetsmarknadsmyndigheterna att skaffa regionen annan sysselsättning. De borgerliga har en mera allmän motivering för sin önskan om senareläggning.

Utskottet motsätter sig också regeringens nedläggningsplaner för Ulriksfors, där dock de borgerliga accepterar en nedläggning, medan socialdemokraterna vill bevara anstalten med ett till 40 reducerat platsantal. Utskottet har också tagit intryck av den kritik som från de anställdas sida har riktats mot regeringens agerande vid nedläggningsbeslutet. Ett enigt utskott har skrivit in i betänkandet att vi anser det viktigt att personalen blir informerad på ett tidigt stadium.

Jag skall nu redovisa de motiv som socialdemokraterna i justitieutskottet har haft för de reservationer som har fogats till utskottets betänkande.

Starkaste reaktionen mot det nu redovisade beslutet av regeringen har gällt förslaget om att lägga ned häktet i Östersund. I regeringsorganet Östersunds-Posten, som hör centern till, undrade häktets personal i ett uttalande dagen efter regeringens beslut om inte vederbörande i kanslihuset hade tagit fel på häkte. Man menade att en nedläggning av häktet i Östersund var totalt orealistisk, och man sade också att fyra dagar före regeringens beslut hade man haft centralt företagsnämndsmöte utan att det med ett ord hade nämnts någonting om nedläggningsplanerna.

Justitieutskottet har också haft svårt att finna något skäl för den centralisering till häktet i Härnösand – 25 mil från Östersund – som regeringen har önskat göra. Häktet i Östersund togs i bruk så sent som 1970. Det är inrymt i det nya polishuset, och lokalerna är i gott skick. Där förvaras såväl häktade och anhållna som personer som gripits för brott eller avvikit från andra anstalter eller institutioner. Häktet betjänar hela Jämtlands län. Personalen vid häktet svarar också för en omfattande transportverksamhet. I fjol utfördes 441 transporter, och tidsåtgången för den verksamheten var 2 818 timmar.

Regeringens motiv för nedläggningsbeslutet är kort och gott låg be-
läggning. Även om man tycker att 431 intagna 1976 kan betecknas som

låg beläggning har variationerna varit stora. Som mest har på dagtid noterats 22 intagna i de 19 tillgängliga rummen. Vid flera tillfällen nattetid har samtliga platser varit utnyttjade. Detta är, herr Polstam, anledningen till att socialdemokraterna i utskottet inte har kunnat göra gemensam sak med de borgerliga i fråga om planerna på att reducera platsantalet i Östersund.

Hade nu inte avståndet till närmaste häkte varit av norrländskt mått, hade vi kanske haft någon liten förståelse för beslutet. Men om regeringens beslut om nedläggning verkställs, skulle detta innebära att personer som häktas av tingsrätterna i Östersund eller Sveg fick transporteras 25 mil till häktet i Härnösand. Den transporten skulle följas av en omfattande reseverksamhet för polis, åklagare och advokater. Detta skulle innebära inte bara enorma resor utan också – som ett femtontal advokater i Jämtland har påpekat i skrivelse till regering och utskott – en mycket stor tidsspillan. För de häktade skulle det innebära små möjligheter till kontakt med anhöriga och med försvarare, och möjligheten för frivården i Östersund att fullgöra sina arbetsuppgifter skulle närmast omintetgöras. Utöver detta skulle anhållna och gripna i fortsättningen få förvaras hos polisen i Östersund, som därmed skulle få nya och resurskrävande arbetsuppgifter och troligen också skulle få ta de nuvarande häkteslokalerna i anspråk för denna verksamhet.

I den socialdemokratiska reservationen har vi påpekat att en nedläggning av allmänna häktet i Östersund mot denna bakgrund inte torde innebära några kostnadsbesparingar för statsverket. Helt nyss uppträdde herr Polstam här i talarstolen och sade att han delade vår uppfattning i detta fall.

Det skulle ha varit mycket intressant att här få veta vad regeringen egentligen har haft för motiv till sitt beslut om nedläggning och hur man avfärdar de argument mot nedläggningen som jag här har anfört. Nu finns dess värre inte justitieministern här och kan ge besked på den punkten, men jag får väl i stället rikta frågan till utskottets talesman, herr Polstam: Är det någonting annat än önskan att centralisera häktesverksamheten i Norrland som har varit ledmotiv för detta, som inte – också enligt herr Polstam – innebär någon besparing för statsverket?

För beslutet att lägga ned rixanstalten Ulriksfors, den enda i övre Norrland, och rixanstalten Lärbro på Gotland har regeringens motiv varit att de anstalterna, som det heter, från kriminalvårdssynpunkt är olämpligt belägna och att de byggnadsmässigt är i särskilt dåligt skick.

Dessa uppgifter har bestridits av kommunala talesmän och representanter för personalen på de två anstalterna. Jag har personligen också haft möjlighet att besöka Ulriksfors, och jag har kunnat konstatera att den anstalten har många fördelar som en stor del av våra övriga anstalter i dag saknar.

Gemensamt för Ulriksfors och Lärbro är att de är belägna i delar av vårt land där, enligt vad riksdagen har sagt, speciella regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska synpunkter bör vägas in i samhällets åtgärder.

När riksdagen för två år sedan behandlade ett förslag från justitieutskottet med tillstyrkan av nedläggning av 40 platser på Lärbroanstalten, instämde riksdagen i utskottets krav på att arbetsmarknadsskäl skulle beaktas vid denna förändring. Samma skäl har utskottet nu anfört för såväl Ulriksfors som Lärbro. Men utskottets borgerliga majoritet och den socialdemokratiska minoriteten har delat sig i fråga om såväl motiv som yrkande.

När det gäller förslaget att lägga ned Lärbroanstalten har socialdemokraterna, med åberopande av utskottets ställningstagande 1975, föreslagit att nedläggningen skall anpassas till arbetsmarknadsmyndigheternas och regeringens möjligheter att skaffa regionen annan sysselsättning. Detta, anser vi, kan motivera en senareläggning. De borgerliga har inte önskat gå så långt. De har nöjt sig med ett tillkännagivande i en till intet förpliktande skrivning om att dröja utöver den frist som regeringen har bestämt.

Jag skulle vilja fråga utskottets talesman herr Polstam vad nu detta innebär. Innebär det en senare tidpunkt än regeringens föreslagna "så snart som möjligt", alltså inte i morgon men väl i övermorgon? Eller innebär det, såsom regeringsorganet Östersunds-Posten refererade den borgerliga ståndpunkten om Lärbro och Ulriksfors efter utskottets preliminära beslut, att borgarna önskar flytta nedläggningen in på 1980-talet? Det skulle vara mycket värdefullt att få ett klarläggande om detta från herr Polstam.

Nedläggningen av anstalten i Ulriksfors berör en kommun inom det inre stödområdet som under många år har drabbats hårt av samhällsförändringen. Sedan 1960-talets början har kommunens befolkningsunderlag minskat med ca 6 000 personer. Trots detta är arbetslösheten fortfarande mycket hög. Vid senaste årsskiftet var antalet arbetslösa 506, och antalet arbetsökande var samtidigt 813.

Möjligheterna för de anställda i Ulriksfors att få annan sysselsättning, om de vill bo kvar i regionen, måste betecknas som mycket, mycket små. Även om man inte direkt skall ta regionalpolitiska hänsyn vid anstaltsindragningarna, anser vi inte att man helt kan bortse från de konsekvenser en indragning kan få för de anställda och för berörda kommuner. Nu hade naturligtvis dessa hänsyn inte vägt lika tungt om vi inte samtidigt hade kunnat finna att skälen för nedläggningsbeslutet är långt ifrån övertygande.

Regeringen påstår att anstalten i Ulriksfors är olämpligt belägen från kriminalvårdssynpunkt. Det olämpliga skulle då bestå i att avstånden till anstalten är avskräckande. Som vi påpekat i den socialdemokratiska reservationen är Ulriksfors den enda rixsanstalten i övre Norrland. De intagna är också till övervägande delen norrlänningar. Avstånden för norrlänningar är som regel långa, vart man än skall åka. Men en anstalt i landsdelen måste ändå ligga närmare till för norrlänningar än en anstalt längre söderut.

Ulriksfors har också ett eget besökshotell – det lär ha varit det första

i landet – med elva rum, där anhöriga kan bo med intagna från fredag kväll till måndag morgon för en kostnad av 5 kr. per natt.

Ulriksfors har stor valfrihet när det gäller intagnas arbete eller utbildning. Vill en intagen jobba utomhus, kan han göra det i anstaltens skogsenhet, ett samarrangemang med Norrskog. Vill man arbeta inomhus, kan man göra det i den produktion som anstalten har kontrakterad med Nyckelhus. Nyligen har kontrakt tecknats om produktion av ytterligare 50 hus, ett arbete som räcker för ungefär tre kvarts år. Vill man studera på Ulriksfors eller yrkesutbilda sig inom de mekaniska yrkena, så finns det en ny AMU-verkstad i anslutning till anstalten.

För fritidsverksamheten är det också hyggligt sörjt. Anstalten har badplats, golfbana, fotbollsplan, ishockeybana, ja, t. o. m. ett biljardrum.

I propositionen motiverade regeringen en nedläggning också med att anstalten byggnadsmässigt är i särskilt dåligt skick. Mot detta kan anföras att anstalten under de senaste åren rustats upp för drygt 2 milj. kr. Helt nyligen har nya fina personalutrymmen blivit klara. I dessa återstod endast möblering när regeringen fattade sitt beslut om att lägga ned anstalten. En personalbastu lär ha tagits i bruk i dagarna. Ny mathiss och en köksombyggnad blev klara kort tid före regeringens nedläggningsbeslut. Den del av anstalten som är i behov av upprustning är bostadsdelen, men problemen där är mest orsakade av att man tvingades tränga samman alla intagna i en avdelning efter den platsinskränkning som gjordes 1975.

Mot denna bakgrund har vi socialdemokrater i justitieutskottet funnit – särskilt med beaktande av de regionalpolitiska effekter en nedläggning skulle få och med beaktande av att Ulriksfors är den enda riksanstalten i övre Norrland – att anstalten bör få bestå, men med ett till 40 reducerat platsantal. Minskningen av platsantalet bör kunna genomföras ungefär vid den tidpunkt – om nu denna är menad litet framåt i tiden – då de borgerliga har för avsikt att göra en nedläggning. Före den tidpunkten bör en upprustning av bostadsutrymmena utan större kostnader också kunna ske.

Herr talman! Med denna motivering vill jag instämma i fröken Mattsons yrkande om bifall till reservationerna 1 och 2 som är fogade till utskottsbetänkandet och som innebär ett oreserverat bibehållande av allmänna häktet i Östersund, vissa villkor för nedläggningsdatum i Lärbro samt ett bevarande av anstalten Ulriksfors med ett reducerat platsantal.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Segerstedt, fru Ståhlberg samt herr Nilsson i Visby (samtliga s).

Herr POLSTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller häktet i Östersund kan jag inte gå i svaromål om motivet till det här förslaget. Som herr Nygren säger bör departementschefen själv svara på det. En sak är dock definitivt klar och det

är att häktet i Östersund inte skall läggas ned. Det är säkert inte vilja att centralisera häktesverksamheten som har varit motivet för detta.

Det är mycket, herr Nygren, som talar för att Ulriksfors skall behållas som öppen riksanstalt. Jag vill inte alls bestrida det. Om det fanns underlag för att ha anstalterna kvar skulle jag inte vilja lägga ned en enda av dem, men nu finns det inte underlag för hur många kriminalvårdsplatser och hur många kriminalvårdsanstalter som helst. Ett antal måste bort nu och ytterligare ett antal kommer säkert att läggas ned då arbetsgruppen har slutfört sitt arbete. Det är klart att man kan finna argument för att just Ulriksfors skall behållas men när man sedan kommer till nästa anstalt så är situationen likadan där. Ingenstans är en sådan här operation populär eftersom de anställda drabbas. Men allt kommer att göras för att de skall få annat arbete. Regeringen har här visat sitt stora ansvar för de anställda genom att uppdra åt arbetsmarknadsstyrelsen att klara av den här frågan på bästa sätt, och därtill vill utskottet ge en längre respit än den som regeringen ger för att över huvud taget möjliggöra det här arbetet. Om det skall bli 1979, 1980, 1981 eller 1982 som den här operationen verkställs kan man i nuläget inte förutsäga.

Det har upplysts från departementet och kriminalvårdsstyrelsen att det inte alls är så lätt att dirigera dömda personer till Ulriksfors. Jag fick den upplysningen i dag. Många hittar på alla möjliga knep för att slippa komma dit, därför att det är så långt hemifrån. Det är av den anledningen som det i propositionen sägs att anstalten från kriminalvårdssynpunkt inte är bra belägen.

Sedan kan anstalten helt säkert användas för annat ändamål och därigenom ge sysselsättning åt de flesta av de anställda, men det blir som sagt regeringens och arbetsmarknadsstyrelsens sak att klara av detta.

När jag nu i alla fall har ordet måste jag fråga om herr Nygren menar att vi skall ha flera kriminalvårdsplatser än vad som behövs. Den frågan är inte oväsentlig i detta sammanhang.

Herr NYGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Polstam hade egentligen bara ett besked att ge. Han visste vad som *inte* var orsaken till att häktet i Östersund enligt regeringens beslut skall läggas ned: det var *inte* centraliseringssträvanden. Då får man alltså välja bland övriga motiv.

Hela utskottet har klart och tydligt uttalat att det är nödvändigt att göra inskränkningar i platsantalet och säkert också i antalet anstalter. Men vi har samtidigt sagt – och om det var vi i stort sett eniga innan herr Polstams parti kom in i regeringen – att vi skulle försöka ta alla hänsyn när det gällde sådana här operationer inom det inre stödområdet. Men nu har centern gått samman med övriga borgerliga partier och tydligen glömt vad centern uttalade om dessa hänsyn innan man kom i regeringsställning.

Det finns *en* anstalt i den övre halvan av Sverige, herr Polstam. Det är den vi socialdemokrater menar att övre Norrland bör få ha kvar. Så

enkelt är det med det motivet! Jag vill också påminna om att vi i vårt ställningstagande tagit stor hänsyn till regionalpolitiska skäl. Det borde väl inte centern helt ha glömt bort!

Herr Polstam säger nu att enligt de borgerligas åsikt också regeringen skulle vara ansvarig. Men i utskottsmajoritetens skrivning finns inte regeringen noterad som ansvarig. Där talas det om arbetsmarknadsmyndigheterna, den personalnämnd som skall omplacera de anställda, osv.

Vi har uttalat att den här frågan måste vara av sådan dignitet att regeringen tillsammans med arbetsmarknadsmyndigheterna skall ha ansvaret för den. Också på den punkten skiljer sig våra uppfattningar.

Herr Polstam visste bara att de borgerliga ville ha längre respittid, som det hette – om anstalten skulle läggas ned 1978, 1979, 1980 och 1981 kunde han inte säga. Låg mit av detta åtminstone dra den positiva slutsatsen att Ulriksfors inte skall läggas ned 1977, att man från borgerligt håll åtminstone vill ha den kvar ett halvt år. Det är den enda slutsats jag kan dra av herr Polstams uttalande.

Herr POLSTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! För att ta den sista frågan först, kan anstalten inte gärna läggas ned förrän vid den tidpunkt som anges i propositionen, nämligen senast den 30 juni 1979. Det är väl ingen som har trott att man kommer att göra några försök att lägga ned anstalten före den tiden. Men jag har redovisat vad jag tror att en sådan respittid kan gå ut på.

Även regeringen är beredd att ta ansvaret för de anställda i Ulriksfors, herr Nygren. Det står i utskottsbetänkandet, det har jag också sagt i debatten och det vidhåller jag.

Sedan sade herr Nygren att Ulriksfors skulle vara den enda anstalten i övre Norrland. Jag vet faktiskt inte var gränsen går mellan övre och nedre Norrland, men det finns en sluten kriminalvårdsanstalt i Härnösand och en öppen kriminalvårdsanstalt i Viskan, och de platserna räknar jag i varje fall till Norrland. Den öppna anstalten i Viskan har en väldigt låg beläggning och är kanske därför också i farozonen för indragning, det får vi inte glömma bort.

Den gamla regeringen ville ofta dra in platser på kriminalvårdsanstalterna. Jag minns mycket väl att herr Nygren då var en av förespråkarna för regeringsförslagen. Men det är han inte nu längre.

Herr NYGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu måste jag, herr Polstam, läsa innantill ur budgetpropositionen. Där står nämligen att regeringen har beslutat att lägga ned anstalten i Ulriksfors "så snart som möjligt, dock senast den 30 juni 1979". Det kan betyda att så fort riksdagens beslut har fattats kan nedläggningen påbörjas. Jag trodde att herr Polstam hade läst detta och förstått att så nära låg hotet mot Ulriksfors.

För att förenkla detta med geografin sade jag i mitt förra inlägg att Ulriksfors var den enda anstalten i den övre halvan av Sverige. Jag hoppas

att herr Polstam då förstår hur stort upptagningsområdet är för den anstalten och att anstalten till huvudsaklig del beläggs med norrlänningar. Även av det skälet menar vi att Ulriksfors måste finnas kvar, förutom detta att den är en anstalt som erbjuder mycket av vad vi önskar att andra anstalter kunde erbjuda i fråga om möjligheter till arbete, till utbildning, till fritidssysselsättning, till att ta emot anhöriga och låta dem bo över osv. Det är de motiven vi har haft för vårt ställningstagande.

Herr talmannen anmälde att herr Polstam anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Den 22 december i fjol beslöt regeringen att allmänna häktet i Östersund och fångvårdsanstalten i Ulriksfors skulle läggas ned.

Beslutet kom som en chock för mitt hemlän. Ingen visste någonting i förväg. De anställda fick via massmedia beskedet att de skulle mista sitt arbete och sin försörjning. Regeringsbeslutet fattades en vecka innan medbestämmandelagen skulle träda i kraft, utan samråd med eller information till de anställda. Undra på att stämningen var och fortfarande är både förbittrad och förvirrad. Jämtlands län skulle bli helt utan kriminalvårdsinrättningar och de intagna skulle hänvisas till allmänna häktet i Härnösand, beläget 25 mil från Östersund.

Strömsunds kommun, där Ulriksfors ligger, har mycket svåra sysselsättningsproblem, och nedläggningshotet är ett mycket hårt slag mot kommunen. Ulriksfors är en riksanstalt. Vissa enheter är nyrenoverade, andra i något sämre skick men fullt jämförliga med många andra anstalter. Bara för något år sedan rustades anstalten upp för 2,5 milj. kr. Lägg anstalten ned är detta bortkastade pengar. Om riksdagen röstar med den socialdemokratiska reservationen kan anstalten räddas. Den borgerliga utskottsmajoriteten vill lägga ned den.

När det gäller häktet i Östersund, som är nytt och i utmärkt skick, har de borgerliga ledamöterna av utskottet gått oss motionärer ganska långt till mötes. Men de föreslår tyvärr en viss reducering av antalet platser, vilken de socialdemokratiska reservanterna och vi motionärer anser obefogad.

Personalorganisationerna och företrädare för de båda kommunerna Strömsund och Östersund har bearbetat både regeringen och utskottet för att få detta olyckliga beslut omprövat. Jag och mina medmotionärer har krävt samma sak i vår riksdagsmotion. Vi känner tillfredsställelse över att de socialdemokratiska ledamöterna av justitieukskottet ställer upp bakom våra krav. Visserligen föreslår man att platsantalet vid Ulriksfors skall reduceras något, men detta får vi acceptera med hänsyn till omständigheterna.

Vi skall strax votera i detta för oss så viktiga ärende. Jag hoppas i första hand att våra två centerpartister på Jämtlandsbanken ställer upp för att Ulriksforsanstalten skall vara kvar och för att häktet i Östersund

bevaras i befintligt skick genom att rösta för de socialdemokratiska reservationerna. Dessutom hoppas jag att ytterligare några fler borgerliga ledamöter stöder dessa reservationer och därmed också personalens krav på fortsatt trygg sysselsättning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de båda reservationerna.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! I det betänkande från justitieutskottet som nu behandlas skriver utskottet beträffande kriminalvårdsanstalten i Ulriksfors att det med hänsyn till situationen på arbetsmarknaden i kommunen kan visa sig svårt att bereda de sysselsatta annan anställning inom den utsatta tiden. Därför bör det vara möjligt att dröja med nedläggningen ytterligare för att på så sätt ta största möjliga hänsyn till personalen.

Jag förutsätter därvid att det måste gälla ett par tre år, med hänsyn till den ålderssituation som råder på anstalten. Ett uppskjutande av nedläggningen fram till 1982 måste anses vara det rimliga beskedet i detta avseende. I avvaktan på nedläggningen bör det också undersökas om det kan vara möjligt att utnyttja anstalten för annan verksamhet.

Jag vill gärna säga att utskottet har visat sig förstå de stora problem som uppstår i Strömsunds kommun. En ytterligare fördröjning gör naturligtvis nedläggningen mjukare. Men med tanke på de mycket stora sysselsättningssvårigheter som råder i Strömsunds kommun, vilka också påpekas i reservationen 2, och med hänsyn till den besvärliga ekonomiska situation som kommunen har hamnat i borde det vara rimligt att behålla Ulriksforsanstalten, i varje fall i den krypta volym som förordas i reservationen.

När den socialdemokratiska regeringen beslöt sig för att lägga ned denna anstalt, framförde centerpartisterna på Jämtlandsbanken ungefär de argument som nu återfinns i reservationen. Jag har inte för avsikt att upprepa dem. Jag anser dock att dessa argument äger precis samma giltighet nu som för ett och ett halvt år sedan.

Med hänsyn till detta vill jag meddela kammaren att jag avser att rösta på reservationen 2.

I detta anförande instämde fru Eliasson (c).

Herr BERNIDTSON (vpk):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande nr 29 behandlas en fråga som har en vidare betydelse än vad som framgår av betänkandet. Jag syftar på utskottets behandling av kriminalvårdsanstalten Skenäs, där 24 platser föreslås bli nedlagda. Utskottet refererar till en uppvaktning från anstalten, varvid framförts önskemålet att man även om 24 platser dras in bör få behålla samtliga tre paviljonger och hela personalen. Vårdarbetet och den mycket framgångsrika yrkesutbildningen skulle då kunna bedrivas i mindre grupper. Detta vill dock inte utskottet tillstyrka i nuvarande ekonomiska läge, enär en sådan lösning anses innebära av-

sevärt större personaltäthet än på andra anstalter.

Vad som däremot inte framgår av justitieutskottets betänkande är den positiva roll som Skenäsanstalten har ur kriminalpolitisk synpunkt – ingenting om de intagnas positiva erfarenheter, ingenting om arbetsmarknadsmyndigheters och fackliga organisationers synpunkter, ingenting som beskriver den framgångsrika utbildningens innehåll, nämligen att de som varit intagna vid Skenäs kan gå vidare när det gäller utbildning.

Om man bortser från allt detta kan man givetvis återopa det ekonomiska läget och säga att det skulle bli större personaltäthet än på andra anstalter. Men man kan naturligtvis inte se denna fråga enbart utifrån hur stor beläggning anstalten har. Man måste se den i förhållande till vad man vill uppnå inom kriminalvården.

Jag vill citera ett avsnitt ur anstaltsledningens informationskrivelse: "Skenäs är den enda öppna rixanstalt i Sverige för unga och den enda öppna rixanstalt som kan erbjuda utbildning. Skenäs är av tradition en utbildningsanstalt, och anstalten har varit en föregångare då det gällt att integrera utbildningen med samhällets utbildningsresurser i övrigt. Ytterligare ett steg i denna riktning är att AMS/SÖ f om 1977-07-01 övertar huvudmannaskapet för utbildningen."

Här pågår alltså en verksamhet som har positiva effekter när det gäller att hjälpa de intagna att komma ut i utbildning och arbetsliv. För att kunna fullfölja ett påbörjat arbete måste viss personalstyrka behållas. Det är allvarligt om man bara genom att återopa "det nuvarande ekonomiska läget" raserar ett påbörjat positivt arbete på detta område.

Det finns f. ö. också skäl att påtala brister i handläggningen av detta ärende, brister i kommunikationerna mellan regeringen och kriminalvårdsstyrelsen men framför allt i fråga om kontakterna med de berörda vid anstalten.

Herr Polstams beklaganden av nedläggningen av en avdelning vid Skenäs må vara hur ärligt menade som helst men är ändå inte mycket värda, när utskottet går emot kravet från anstalten. Det är beklagligt att utskottet inte tagit fasta på de synpunkter som framfördes vid uppvaktningen från Skenäsanstalten.

Vänsterpartiet kommunisterna har av kända skäl inte kunnat få sina synpunkter fogade till utskottets betänkande. Jag ber därför, herr talman, att få framställa ett yrkande som har utdelats till kammarens ledamöter. Jag yrkar alltså att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "än den som finns på andra anstalter" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen att, även om indragning av 24 platser vid kriminalvårdsanstalten Skenäs sker, bör anstalten få behålla samtliga tre paviljonger och hela personalen för att kunna fullfölja vårdarbetet och yrkesutbildningen.

Herr POLSTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Berndtson säger att utskottet inte har någon positiv

inställning till eller positiv beskrivning av situationen på Skenäs. Jag vill återberätta vad utskottet skriver på s. 10 i sitt betänkande: "Vårdarbetet och den mycket framgångsrika yrkesutbildningen skulle då kunna bedrivas i mindre grupper." Det är en mycket positiv beskrivning av verksamheten på Skenäs.

Jag framförde också i mitt anförande att man ser mycket positivt på den verksamhet som bedrivs på Skenäs. Sedan kan man naturligtvis med ett beklagande säga att man måste lägga ned och att andra uttalanden inte är mycket värda. Men vi har tyvärr inte något val. Beläggningen är inte tillräcklig för att man skall kunna hålla paviljongen öppen. Därför måste man ta det sorgliga steget. Om man ändå skulle kunna hålla paviljongen öppen kan man där arbeta i mindre grupper, och då har man ändå fått en positiv effekt av nedläggningen.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Den exemplifiering som jag gjorde av det positiva i den utbildning som bedrivs saknas i utskottets uppräkningslista. Om man tar med den uppräkningslistan talar den emot det ställningstagande som utskottet gör. Just den verksamhet som bedrivs på Skenäsanstalten och som jag har försökt beskriva visar att vi har en positiv linje i kriminalvården som man bör slå vakt om. Det räcker inte att bara tala om det samhällsekonomiska läget eller det antal platser som är belagda, eftersom det därmed finns risk att man raserar en mycket positiv strävan i det kriminalpolitiska sammanhanget. Det tycker jag att utskottet borde ha tagit fasta på.

Herr POLSTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara tillägga att den paviljong som skall läggas ned står kvar även efter ett nedläggningsbeslut. Verksamheten kan återupptas vilken dag som helst. Det krävs bara att det blir tillräckligt underlag för att belägga den.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om denna utbildningsverksamhet har raserats under tiden torde det vara svårt att återuppta den igen. Det är där faran ligger.

Herr talmannen anmälde att herr Polstam anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har för avsikt att fortsätta debatten om de kvinnliga internerna.

Hinseberg är som nämnts den enda rixanstalten för kvinnor. Dit kommer kvinnor från alla delar av landet oavsett brott och ålder. Möjligheterna att bli placerad på lokalanstalt är mycket små av den enda anledningen att de kvinnliga interna är för få, eller kort och gott att de

är kvinnor. Att kvinnor inte har lika rätt till kriminalvård som män betyder också att kvinnor inte har likhet inför lagen. Jag har tagit upp detta problem i min motion nr 633. Utskottet har beskrivit de planer som nu finns på att öka kvinnors likhet inför lagen. Men med den nuvarande utbyggnadstakten av platser på lokalanstalter kommer det att dröja länge innan kvinnor har likhet inför lagen. Det är därför angeläget med en starkare påtryckning från riksdagens sida.

Jag har också i motionen krävt en utredning om de kvinnliga internernas sociala situation. Det finns all anledning att befara att den är långt sämre än de flesta manligas. Därför kanske det behövs särskilda åtgärder. Kvinnor utgör sällan toppen i den kriminella världen och utnyttjas därför hänsynslöst av de starkare. Det finns också anledning befara att det förekommer sexuella övergrepp mot de brottsligt belastade kvinnorna, och det är övergrepp som sällan kommer i statistiken.

De kvinnliga internernas män sitter i de flesta fall också inne. Det betyder att det inte finns någon som kan ta hand om hem och barn under fängelsetiden. När kvinnorna sedan kommer ut får de ofta börja från början, och det kan vara nog så svårt. Det är inte heller ovanligt att de kvinnliga internerna har mist vårdnaden om sina barn. Jag tillhör nu inte dem som brukar hylla myten om den goda modern, men för många av de här tjejerna är modersrollen den enda socialt accepterade roll de har. Deras barn kan också vara de enda som de någonsin får en mänsklig kontakt med. I dessa fall är en förlust av vårdnaden om barnen hårdare än i andra.

Att det bara finns ett enda kvinnofängelse betyder också att de interner som kommer långväga ifrån har få besök och har svårt att hålla kontakten med hemorten. Det blir därmed också svårare att förbereda frigivningen. Det är också svårare att ordna ett varierat utbud av arbetsmarknadsutbildning. Det finns nu ingen sådan på Hinsberg.

Kvinnliga interner har också tidigare haft det mycket svårt att få sina villkor uppmärksammade. För ungefär fem år sedan hungerstrejkade de i sympati med internerna på Hall. Den hungerstrejken kommenterades i en del tidningar som en bantningsaktion. Detta säger en del om de attityder de kvinnliga internerna har haft att arbeta mot. Det är också av den anledningen värdefullt med en utredning om deras situation.

Herr talman! Jag yrkar med denna motivering bifall till min motion 633.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Jag önskar bara till protokollet få en rättelse av herr Stjernströms uppgift om att en socialdemokratisk regering skulle ha lagt förslag om nedläggning av Ulriksfors. Det har den inte gjort. Jag vill däremot med stor tillfredsställelse notera att herr Stjernström kommer att stödja reservationen. Jag hoppas att han får sällskap med tillräckligt många för att vi skall kunna rädda Ulriksforsanstalten, den enda i övre halvan av Sverige.

Torsdagen den
12 maj 1977

*Anslag till kriminal-
vården*

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Tyvärr är det på det sättet att herr Nygren inte alltid lyssnar så noggrant. Jag sade inte att man hade lagt förslag om att lägga ner anstalten, men man hade den avsikten. Det framstår mycket klart för oss jämtar, som den gången för ett och ett halvt år sedan slogs för den här anstalten. Då hade vi ingen hjälp av herr Nygren, som i dag försöker framställa sig som en hjälte. Han är dess värre inte det.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

M o m . 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fröken Mattson m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Mattson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkten 2 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fröken Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Mattson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153
Nej - 139
Avstår - 1

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 2 av fröken Mattson m. fl. i motsvarande del anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Mattson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkten 2 mom. 2 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 2 av fröken Mattson m. fl. i motsvarande del anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Mattson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 149
Nej - 141
Avstår - 2

M o m . 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fröken Mattson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Mattson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkten 2 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fröken Mattson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Mattson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 149
Nej - 142
Avstår - 2

M o m . 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 634 av herr Gahrton och nr 1047 av herr Måbrink m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkten 2 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 634 och 1047.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 278
Nej - 11
Avstår - 3

M o m . 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 633 av fru Bernström och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

M o m . 6 o c h 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i det av herr Berndtson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkten 2 mom. 8 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i det av herr Berndtson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279
Nej - 14

Punkterna 3 och 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 4 Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1976/77:30 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

1976/77:31 med anledning av propositionen 1976/77:88 om ändring i brottsbalken (övervakningsnämnds verksamhetsområde)

1976/77:33 med anledning av propositionen 1976/77:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde

1976/77:34 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 5 Insatser för samerna

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1976/77:43 med anledning av propositionen 1976/77:80 om insatser för samerna jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1976/77:80 föreslagit riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för insatser för samerna som förordats i propositionen,
2. godkänna de riktlinjer för stöd till samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena som förordats i propositionen,
3. godkänna de riktlinjer som angetts i propositionen för stöd till samisk kulturell verksamhet och stöd till samernas organisationer,
4. godkänna de riktlinjer för insatser för samisk utbildning som förordats i propositionen,
5. till Bidrag till samisk kultur för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 050 000 kr.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås efter förslag av sameutredningen en rad insatser för samerna och deras kultur. Samernas särskilda ställning som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet i Sverige redovisas. Riktlinjer föreslås för den fortsatta utvecklingen av samhällets stöd för samekulturen. För samordning av de statliga insatserna tillsätts en arbetsgrupp inom regeringskansliet.

Riktlinjer anges för stödet till de samiska näringarna och sysselsättningen inom sameområdena. Frågan om det långsiktiga ansvaret för samernas sysselsättning behandlas. En tjänst som konsulent för sysselsättningsfrågor tillkommer vid lantbruksstyrelsen.

Frågan om samebyn som forum för samisk gemenskap behandlas i propositionen. Förslaget om stödjande medlemskap i samebyar genomförs inte.

Olika vägar anvisas för att tillförsäkra de s. k. fiskesamerna rätt till fiske för sin försörjning.

Frågor om social service i vid mening behandlas. Bl. a. redovisas försöksverksamheten med åtgärder för vård och service i glesbygder och för skolans möjligheter att tillgodose samernas behov.

Riktlinjer föreslås för samernas utnyttjande av allmänna statsbidrag och stödformer för allmänskulturell verksamhet. Ett särskilt anslag införs för bidrag till samisk kultur. Anslaget disponeras av samefonden och fördelas, efter prioriteringar som görs av samerna, av fondens kulturdelegation. Genom det nya anslaget kan stöd ges till samernas organisationer, bl. a. de lokala sameföreningarna, och den fortsatta utgivningen av tidningen Samefolket garanteras.

Vissa särskilda kulturfrågor behandlas, såsom insatser för det samiska språket, frågan om sameradians sändningar och stöd för dokumentation och forskning kring den traditionella samekulturen. Åtgärder till stöd för sameslöjden och samekonsthantverket redovisas. Föreningen Same-Ätnam får medel för ytterligare en sameslöjdskonsulent.

I propositionen föreslås en rad åtgärder för att tillgodose samernas önskemål om en samisk utbildningsväg. De samiska frågorna får en starkare ställning inom hela utbildningssystemet. Nomadskolan/sameskolan består som ett alternativ till grundskolan för de samer som önskar det. En tjänst som universitetslektor i samiska inrättas vid universitetet i Umeå. Särskilt stöd föreslås även i fortsättningen utgå till Samernas folkhögskola i Jokkmokk. En rad åtgärder föreslås för att förstärka lärarutbildningen för samerna. Fortsatt stöd föreslås utgå till utveckling och produktion av samiska läromedel.

De föreslagna statliga insatserna kostar för nästa budgetår ca 2 milj. kr., varav 1 milj. kr. föreslås för det nya anslaget Bidrag till samisk kultur."

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionen 1975/76:1501 av herr Takman m. fl. (vpk), vilken motion remitterats till utbildningsutskottet och sedermera överlämnats till kulturutskottet,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1976/77:1445 av herrar Lövenborg (-) och Hagel (-) samt 1976/77:1448 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att hos regeringen hemställa om att sameskolstyrelsen inom skolöverstyrelsen gavs i uppdrag att tillse att samiskan skulle bli undervisningsspråket i sameskolorna under de tre första läsåren,

2. att hos regeringen hemställa om förslag till industricenteranläggningar, i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att hos regeringen hemställa om förslag till garantier för Sameslöjd och Material AB:s verksamhet samt särskilt stöd till detta företag,

4. att hos regeringen hemställa om att denna vidtog nödvändiga åtgärder för att få till stånd samrådsgrupper i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen godkände de allmänna riktlinjer för insatser för samerna som förordats i propositionen 1976/77:80,
2. att riksdagen godkände de riktlinjer för stöd till samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena som förordats i propositionen 1976/77:80,
3. att riksdagen skulle avslå motionerna 1976/77:1445, yrkande 2, och 1976/77:1448, yrkande 2, om industricenteranläggningar,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1445, yrkande 3, om en utredning angående skogssamernas problem,
5. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1448, yrkande 3, om garantier och stöd till Sameslöjd och Material AB,
6. att riksdagen godkände de i propositionen 1976/77:80 angivna riktlinjerna för stöd till samisk kulturell verksamhet och stöd till samernas organisationer,
7. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1501 om olika åtgärder med syfte att förbättra möjligheterna till undervisning på samiska språket,
8. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1445, yrkande 1, om en försöksverksamhet med samiska som undervisningsspråk i förskolan och grundskolan,
9. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1448, yrkande 1, om samiska som undervisningsspråk i sameskolorna,
10. att riksdagen godkände de riktlinjer för insatser för samisk utbildning som förordats i propositionen 1976/77:80,
11. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1448, yrkande 4, om samrådsgrupper i samefrågor,
12. att riksdagen till Bidrag till samisk kultur för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisade ett anslag av 1 050 000 kr.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! När man från statens sida har tagit upp frågor om stöd till samerna och deras kultur, har de enskilda frågorna inte alltid behandlats i ett större sammanhang. De insatser som gjorts har sällan satts i relation till den samiska folkgruppens samlade önskemål och behov. Man har med andra ord saknat en statlig samepolitik, som tar hänsyn till den samiska minoritetens livsvillkor inom alla samhällsområden. Med det samlade program av insatser för samerna som riksdagen nu skall fatta beslut om förändras denna bild. Vi får en statlig samepolitik, som kommer till klart uttryck i regeringens proposition, i kulturutskottets betänkande och i yttranden från konstitutions-, social-, utbildnings-, jordbruks- och arbetsmarknadsutskotten.

Samerna utgör i Sverige en etnisk minoritet, som i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land intar en särskild ställning. Målen för samhällets insatser för den samiska minoriteten skall ha sin utgångspunkt i de mål som slagits fast för landets minoritetspolitik i stort, nämligen jämlikhet, valfrihet och samverkan. Samtidigt innebär den grund-

läggande uppfattningen om samernas särskilda ställning att man vid utbyggnaden av samhällets stöd till samekulturen måste ge utrymme även åt andra bedömningar än dem som kan göras beträffande övriga minoritetsgrupper i det svenska samhället.

Detta är den principiella utgångspunkten för regeringens samlade insatser för samerna och deras kultur. De åtgärder som sätts in, både på kort och på lång sikt, skall bidra till en bestående kulturell och ekonomisk trygghet för den samiska folkgruppen. Detta förutsätter i sin tur ett nära samarbete med samerna själva och med deras organisationer. Samernas önskemål och krav skall tjäna som riktmärke för de framtida statliga insatserna.

Redan kommande budgetår vidtas en rad åtgärder inom områden som sysselsättning, allmänkulturell verksamhet, utbildning och organisationsliv. Förslagen är kända, men jag vill ändå nämna några av dem. En tjänst som konsulent för sysselsättningsfrågor inrättas. Genom ett särskilt anslag tillförs de samiska organisationerna, och då även de lokala sameföreningarna, direkt ekonomiskt stöd för sin verksamhet. Utgivningen av tidningen Samefolket garanteras. Två tjänster inrättas med inriktning på samiskt språk och kultur. Medel tillkommer för ytterligare en same-slöjdskonsulent. De samiska frågorna får en starkare ställning inom hela utbildningssystemet. Dessa och andra åtgärder vidtas alltså omedelbart.

Men regeringens förslag till samepolitiskt program innehåller också annat som kanske får ännu större betydelse. Sedan riksdagen i dag fattat beslut i dessa frågor, finns klart angivna riktlinjer för stöd till samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena, för stöd till samisk kulturell verksamhet och stöd till samernas organisationer samt för insatser för samisk utbildning. Dessa riktlinjer anger ramarna för hur de samiska intressena skall tillgodoses inom olika samhällsområden. Sedan gäller det att samordna de statliga insatserna och följa utvecklingen så att de åtgärder som vidtas verkligen förbättrar de samiska minoriteternas livsvillkor. Regeringen kommer därför att tillsätta en permanent arbetsgrupp för samefrågor. Gruppen skall inrikta sig på att söka lösa frågor som berör skilda samhällsområden, t. ex. frågor om samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena och fortsatt utveckling av en utbildningsväg för samerna. De samefrågor som griper över departements- och myndighetsgränserna kan härigenom få en effektivare beredning. Arbetsgruppen kommer att knytas till utbildningsdepartementet. Den skall regelbundet överlägga med samerna och samernas organisationer i de frågor som tas upp.

Jag tror att inrättandet av arbetsgruppen kommer att få mycket stor betydelse. Gruppen får möjlighet att skaffa sig en överblick över samefrågorna på ett sätt som måste gagna samerna. Samernas organisationer har ju också uttryckt sin tillfredsställelse över att man får ett organ som närmare kan konkretisera statens samepolitik. Vad vi nu ser framför oss är ett fruktbarande samarbete och samspel mellan regeringens arbetsgrupp och representanter för samerna och deras organisationer. Det

gemensamma målet måste vara att skapa garantier för den samiska minoritetens fortsatta existens och livskraft.

Samerna är i Sverige en liten folkgrupp, enligt sameutredningens studier mellan 15 000 och 17 000 personer. Man måste därför ställa särskilt stora krav på samhällsinsatser, både statliga och kommunala, för att samerna skall kunna uppleva en verklig jämlikhet och valfrihet i sin egenhet av etnisk minoritet i det svenska samhället. I det redovisade regeringsprogrammet har sådana insatser prioriterats som syftar till att stödja samernas egna organisationer och institutioner och till att förstärka samernas eget kulturarbete i vidaste bemärkelse. En viktig hörnsten i den statliga samepolitiken är således att på olika sätt verka för att samerna själva kan hävda sina intressen och rättmätiga krav inom skilda områden.

Det är också viktigt att framhålla betydelsen av en ständig samverkan mellan samerna och majoritetsbefolkningen. Denna samverkan måste bygga på ömsesidig respekt för kulturarv och kulturell identitet. Inom alla delar av samhällslivet måste vi finna det helt naturligt att stödja samernas strävanden. Detta krav är en nödvändig konsekvens av samebefolkningens ställning som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet i Sverige.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Propositionen 1976/77:80 om insatser för samerna innebär liksom det betänkande vi nu behandlar i stora stycken viktiga markeringar av etniska minoriteters rättigheter och möjligheter att hävda sin egen kultur. I den motion som från vpk-håll har väckts i samband med propositionen har därför bara ett antal detaljfrågor tagits upp, men det är enligt vår uppfattning detaljer där det är viktigt att det görs prioriteringar.

Vad det först och främst gäller är samernas rätt till sitt språk. Om också kommande generationer skall kunna hävda den rätten, är det nödvändigt att samebarnen nu får sin första undervisning på sitt modersmål, så att de kan både läsa och skriva samiska innan de får undervisning i svenska, samebarnens andra språk.

Utskottets skrivning med anledning av vårt yrkande i det här stycket uttrycker liksom propositionen en allmänt välvillig inställning. Man säger på båda ställena att "man i princip bör eftersträva inslag av samiskt språk och kultur på alla utbildningsstadier" och man vill åstadkomma "reella möjligheter för de samiska eleverna att ta del av och utveckla det samiska språket och andra samiska kulturinslag".

Men i utskottets skrivning, liksom i propositionen, saknas ett ställningstagande för samiskan som första undervisningsspråk. Det måste enligt vår mening finnas möjlighet för samebarn att under de tre första läsåren – eller kanske i förskolan och under de två första skolåren – undervisas på samiska, att med andra ord bli tvåspråkiga i stället för halvspråkiga.

Av undersökningar som gjorts, nu senast av sameutredningen, framgår att det på många platser i Sverige finns underlag för klasser med samiska

som undervisningsspråk och svenska som andra språk. Därtill krävs givetvis lärare som kan undervisa på samiska. I motionen 1975/76:1501, som också behandlas i detta betänkande, framhålls starkt behovet av att det utbildas lärare med samiska som modersmål för olika nivåer i utbildningen. De synpunkter som där framförs är beaktansvärda. Jag nöjer mig av formella skäl med att yrka bifall till yrkandet 1 i det här avseendet i motionen 1448.

Beträffande yrkandet 3 i motionen 1448 säger utskottet att det är för tidigt att nu bilda sig en uppfattning om behovet av det slags garantier som vi motionärer vill ha för Sameslöjd och Material AB:s verksamhet.

Det är riktigt att företaget kommit till stånd tack vare bidrag från anslaget Särskilda stödåtgärder i glesbygder. Vad det nu enligt vår mening handlar om är att genom statliga garantier och särskilt stöd ge det här företaget en fast grund och en trygghet för den fortsatta verksamheten och en möjlighet att satsa på kvalitet, inte minst. Utan verklig trygghet för verksamhetens framtid kan det bli så att man tvingas satsa på låtsålda produkter i stället för på sameslöjdens traditioner och på nyskapande. Detta med garantier för den här verksamheten är f. ö. ingenting speciellt när det gäller satsningen på samernas intressen. Samernas folkhögskola får – och det är helt riktigt – sitt driftunderskott täckt, och det borde inte vara märkligare att instifta garantier av samma slag för den verksamhet det här är fråga om. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till motionen 1448 yrkande 3.

I vpk-motionen yrkas vidare att riksdagen hos regeringen hemställer om nödvändiga åtgärder för att få till stånd samrådsgrupper mellan samerna och kommuner. Konstitutionsutskottet har i yttrande till kulturutskottet endast anfört att något hinder inte föreligger för de kommuner som önskar tillsätta samrådsgrupper eller andra rådgivande organ för att tillvarata samernas intressen.

Vi framhåller i motionen att frågan om samernas inflytande och möjligheter till påverkan av utvecklingen i de kommuner där samerna bor är en mycket viktig fråga. Konstitutionsutskottets yttrande, som kulturutskottet ansluter sig till, uttrycker en mycket avvaktande inställning i stället för det positiva yttrande som vi begär i vår motion.

Samerna har själva i yttrandet över sameutredningens betänkande och i en särskild skrivelse från Svenska samernas riksförbund redovisat följande:

”En ytterst angelägen fråga som inte uttryckligen behandlas i propositionen är samernas inflytande på för samerna betydelsefulla frågor regionalt och lokalt inom kommunerna. Även om samerna utgör en betydelsefull del numerärt inom kommunerna inom det samiska bosättningsområdet har det visat sig vara mycket svårt för samer att få inflytande inom de traditionella partierna. I några kommuner har särskilda samelistor lanserats i kommunalvalen men endast i Jokkmokks kommun har samerna representation i kommunfullmäktige genom partiet Samernas Väl.

I propositionen förutsätts att arbetsgruppen skall ha kontakter bl a på lokal nivå. SSR utläser av detta att sådana kontakter skall tas med kommuner. SSR vill här peka på nödvändigheten av att olika förslag och lösningar prövas för att säkerställa ett institutionaliserat samiskt inflytande på kommunal nivå. Olika lösningar kan här tänkas och SSR vill understryka att nyskapade former för kontakter mellan kommun och den samiska befolkningen inom kommunen bör kunna prövas."

Det måste, herr talman, sägas vara ett rimligt krav från samernas sida att för dem viktiga frågor blir behandlade i samråd mellan dem och kommunerna. Den fysiska riksplaneringen och skolfrågorna är exempel på sådana frågor.

Jag vill också betona att ett bifall till motionsyrkandet inte på något sätt träder den kommunala självstyrelsen för när.

I min hemkommun Kiruna finns sedan sex år ett samrådsorgan av det slag vi föreslår. Arbetsformerna för det här organet håller på att ses över, och nyligen har kommunen och samerna kommit överens om att en arbetsgrupp skall bildas för att föra frågorna vidare mellan samrådsorganets sammanträden.

Det har i Kiruna visat sig att samrådsgruppen har stor betydelse. Vi finner anledning understryka att riksdagen nu inte bara beaktar viktiga kontaktfrågor på central nivå, utan att man också ser till att det som diskuteras centralt kan föras ut på det lokala planet i kommunerna. Annars finns det en uppenbar risk för att det uppstår ett glapp mellan vad som beslutas centralt och den nivå där besluten skall komma till praktiskt genomförande.

Jag vill alltså, herr talman, även yrka bifall till yrkandet 4 i motionen 1448.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Kulturutskottet är i sitt betänkande om insatser för samerna enigt. Utskottet ansluter sig på alla punkter till förslagen i propositionen 1976/77:80, som utbildningsministern har kortfattat redogjort för.

Utskottet har på några punkter gjort vissa markeringar, som jag skall rikta kammarens uppmärksamhet på, men först vill jag betona att de åtgärder som vi nu beslutar om inte innebär garantier för den samiska kulturens bestånd. I det avseendet är jag kanske litet mera pessimistisk än vad utbildningsministern verkade vara i sitt inlägg.

Den traditionella samiska kulturen är nämligen på många sätt allvarligt hotad. Det sägs i sameutredningen att en avgörande förutsättning för den samiska kulturens fortbestånd är att rennäringen kan fortleva som samisk näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst av rennäringen eller på annat sätt inom samernas traditionella bosättningsområde.

Propositionen och utskottets betänkande ger sin anslutning till denna uppfattning, men det är då värt att erinra om att antalet renskötande

samer har minskat och nu utgör en rätt liten minoritet av den samiska befolkningen. Vidare bör man vara medveten om att rennäringen under senare år förändrat karaktär och att de renskötande samernas livsmönster är ganska radikalt förändrat. Ackjan har ersatts med snöskotern. En stor del av renarna fraktas på lastbilar vid flyttningar. Kommunikationsradion har blivit ett värdefullt hjälpmedel. Plasten ersätter delvis traditionella materiel i lasson och andra genuina sameredskap.

De flesta av dessa förändringar har förbättrat arbetsvillkoren i det synnerligen strävsamma arbete som renskötseln innebär. Av det skälet har vi all anledning att hälsa förändringarna med tillfredsställelse. Samerna har rätt till en bättre arbetsmiljö på samma sätt som andra yrkesgrupper. Men det är självklart att sådana drastiska förändringar av arbetslivet starkt påverkar den samiska kulturen. Det måste vi vara medvetna om. Detta förhållande stärker också behovet av stöd för den samiska kulturen.

Utskottet har funnit det angeläget att framhålla att rennäringen inte är den enda grunden för den samiska kulturen. Som motiv för ett stöd till samiskt språk och samisk kultur kan anföras att detta är av betydelse även för samer som inte får sin utkomst inom rennäringen och som inte bor inom samernas bosättningsområde. De insatser som riksdagen nu beslutar om berör en rad områden, och det vittnar också kulturutskottets betänkande om; som utbildningsministern sade har till detta fogats yttranden av en rad andra utskott.

Syftet med de föreslagna insatserna är att ge stöd åt samernas egna strävanden att bevara och utveckla den samiska kulturen. Det betonas såväl i propositionen som i utskottets betänkande att insatserna bör göras i nära samarbete med samerna och deras organisationer, så att stödet anpassas till den övriga samhällsutvecklingen och till samernas egna önskemål.

Som jag nyss har sagt ansluter sig utskottet till förslagen i propositionen men gör några markeringar. Utöver vad jag redan har nämnt beträffande vikten av att beakta de icke renägande samernas intressen och behov vill jag peka på utskottets skrivning angående eventuell nedläggning av sameskolorna. Utbildningsutskottet har funnit skäl att i sitt yttrande ange som en förutsättning för sin anslutning till propositionens uttalande i detta hänseende att samernas företrädare kommer att vara öppna för att man som alternativ till nedläggning av en sameskola prövar nya organisatoriska lösningar på lokalplanet. Kulturutskottet instämmer i detta. Vidare har kulturutskottet beträffande sameslöjden anført att det är betydelsefullt att samarbetet på slöjdområdet, främst då med den organiserade hemslöjdsrörelsen, kan vidareutvecklas.

Jag vill så göra några kommentarer till fru Marklunds inlägg. Hon sade att motionerna – det är bara tre som har väckts i det här sammanhanget – rör detaljfrågor, och det är väl riktigt.

Fru Marklund talade om samernas rätt till sitt språk. Hon tyckte att utskottet var allmänt välvilligt men inte sade så mycket konkret. Kulturutskottet ansluter sig på den här punkten helt till utbildningsutskottets

yttrande, som jag tycker är ganska utförligt. Där hänvisas till lärarbristen som ett motiv för att man inte fullt ut kan tillmötesgå de krav som ställs i motionerna. Utbildningsutskottet hänvisar också till riksdagens nyligen fattade beslut beträffande hemspråksundervisningen. Jag vill ansluta mig till vad utbildningsutskottet har sagt på de punkterna; jag tror att det är ett rätt bra svar på de motioner som berör det ämnet.

Frågan om garantier för Sameslöjd och Material AB har arbetsmarknadsutskottet behandlat och sagt att det är för tidigt att nu ta ställning till behovet av insatser för det här nystartade företaget. Men utskottet säger vidare att frågan om ytterligare stöd till företaget får prövas efter initiativ som tas av samerna själva. Det är också helt i linje med den allmänna samepolitik som vi nu talar om, nämligen att samerna själva skall ha ett stort inflytande på de åtgärder som vidtas.

När det gäller förslaget om kommunala samrådsgrupper har kulturutskottet anslutit sig till konstitutionsutskottets yttrande. Fru Marklund tycker att det är för avvaktande när man säger att det inte föreligger några hinder för att i kommunerna bilda sådana samrådsgrupper.

Men fru Marklund hänvisar till ett utmärkt exempel, såvitt jag förstår, när hon talar om sin hemkommun Kiruna, där man tydligen, för att bredda den kommunala demokratin, har funnit det motiverat att bilda en sådan här samrådsgrupp. Det ligger ju i vårt intresse allmänt sett att bredda den kommunala demokratin och låta alla grupper få komma till tals. Då är väl detta en väg som många kommuner kan ha anledning att välja. Men det vore fel om riksdag och regering skulle föreskriva kommunerna just den lösningen. Det är ju det konstitutionsutskottet säger när man hänvisar till den kommunala självstyrelsen i detta sammanhang.

Med dessa korta kommentarer till motionsyrkandena vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! I såväl *propositionen* som kulturutskottets betänkande fastslås att en avgörande förutsättning för den samiska kulturens fortbestånd är att rennäringen kan fortleva som samisk näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennäringen eller på annat sätt inom det geografiska bosättningsområde som av ålder har varit samernas.

Detta är ett klart och riktigt konstaterande. Grundtanken bakom *propositionen* är också att behandla närings- och kulturfrågor samt sysselsättningsfrågor i ett sammanhang, vilket är utomordentligt värdefullt. Det har även samerna själva redovisat som sitt omdöme om *propositionen*.

När det gäller det fortsatta stödet till rennäringen har man anledning att säga några ord om samebyn som centrum inte bara för de samiska näringarna utan också för samhörighet samer emellan, innebärande även sysselsättningsfrågor och därmed också kulturfrågor i vid mening.

verk". Jag instämmer helt i detta. De reformkrav som samerna själva fört fram i anledning av propositionen och som alltså inte nu är föremål för riksdagens behandling finns det därför anledning att senare få återkomma till.

Den arbetsgrupp i regeringens kansli, som statsrådet Wikström aviserade och som fortlöpande skall bereda samefrågor, har här redan i starten lämpliga och angelägna objekt att bearbeta.

Herr talman! Jag ber härmed att få instämma i vad utskottet har sagt.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Som redan sagts innebär det förslag som nu ligger på kammarens bord en rad av insatser för att stärka det samiska kulturlivet. Jag avser att här stanna för ett avsnitt i utskottsutlåtandet, nämligen stärkandet av det nordiska samarbetet.

Utskottet säger därom att språkligt och kulturellt förenas samerna i Sverige, Norge och Finland av starka band och betonar vikten av samordning av insatser som görs för samerna och av samarbete mellan de ansvariga myndigheterna.

Samefrågor är utpräglat nordiska frågor och det måste finnas organ – statliga och samiska – för samarbete i dessa frågor. I propositionen redovisas också att Nordiska ministerrådet sedan 1975 anvisat medel till ett permanent sekretariat för Nordiska samerådet. Förhållandet är emellertid det att de medel ministerrådet anvisat icke räcker till för ett permanent sekretariat för samerådet. Det är viktigt att ministerrådet anvisar tillräckliga medel för att samerådet skall kunna upprätta det avsedda permanenta sekretariatet. Svenska samernas riksförbund har också påtalat detta i sitt remissvar till sameutredningen.

Enligt informationer jag i dagarna fått är samerådets ekonomi så dålig att samerådets sekretariat inte kommer att ha medel för sin verksamhet under den resterande delen av våren. Detta är utomordentligt allvarligt och alarmerande. De mycket framåtsyftande rekommendationer som Nordiska rådet antagit i fråga om samiskt samarbete och stöd till Nordiska samerådet har inte följts upp på ett sådant sätt som det finns anledning att önska sig. För det fall att Nordiska ministerrådet inte nu kan anvisa erforderliga medel till samerådets verksamhet måste det bli en uppgift för de nationella regeringarna att gå in med direkt stöd. Från samisk sida har stöd till samerådet uttalats och i sitt remissyttrande över sameutredningens betänkande anför Svenska samernas riksförbund bl. a.: "Det för samerna själva viktigaste samsarbetsorganet är samekonferensen och samerådet. --- Det måste här vara en uppgift för regeringarna i Sverige, Norge och Finland att lämna ekonomiskt stöd till samerådets verksamhet så att i första hand ett kansli kan inrättas i enlighet med Nordiska rådets rekommendation till regeringarna."

Vid Nordiska rådets session i Helsingfors i år hade herr utbildningsministern att svara på en fråga av mig om åtgärder för att stärka det samiska kulturlivet. Frågan ställdes mot bakgrund av en rekommendation

Torsdagen den
12 maj 1977

*Insatser för
samerna*

som antogs vid 1976 års session. Statsrådet anförde bl. a.:

”Här liksom inom många andra nordiska samarbetsområden ligger den egentliga tyngdpunkten på de nationella insatserna. Det nordiska samarbetet är och bör vara av samordnande och kompletterande karaktär.”

Det är värdefullt att detta blivit uttalat. Och det är med hänvisning till detta viktigt att samrådet kan fungera på avsett sätt. Det måste anses alarmerande att det av samerna själva utpekade för dem viktigaste gemensamma organet i dag saknar medel att bedriva den verksamhet man siktar till. De medel som avses utgå till Nordiska samrådet ur anslaget Bidrag till samisk kultur gäller inte samrådets gemensamma administration utan enbart i detta fall samrådets svenska sektion.

När vi nu beslutar om ett väsentligt ökat stöd till det samiska kulturlivet är det också utomordentligt viktigt att Nordiska samrådet får erforderliga medel för sin verksamhet. Som jag inledningsvis sade är det starka band som förenar samerna i Sverige, Norge och Finland. Det är en liten folkgrupp det gäller, en liten minoritetsgrupp.

Nordiska rådet har ägnat samefrågorna stor uppmärksamhet. Med hänsyn till vad jag här anförd anser jag det viktigt att regeringarna i de tre länderna gemensamt ger Nordiska samrådet erforderliga resurser för dess verksamhet. Den svenska regeringen, som i sin proposition 1976/77:80 lagt en viktig grund för den samiska kulturens utveckling och framtid, har här en viktig samordnande uppgift för att stärka och slå vakt om samrådets framtid.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få ge min anslutning till utskottets hemställan.

Med detta anförande, i vilket fru Eliasson (c) instämde, var överläggningen slutad.

Mom. 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1448 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 43 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1448 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 279
Nej – 11

Mom. 6–8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1448 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 10

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1448 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 12

Utskottets hemställan bifölles.

§ 6 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkanden

1976/77:21 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till sameskolor

1976/77:23 med anledning av propositionen 1976/77:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt gäller utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Särskilda informationsinsatser på alkoholområdet

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1976/77:24 med anledning av propositionerna 1976/77:59 och 1976/77:108 såvitt gäller anslag till forskning och utvecklingsarbete för högskoleutbildningen, m. m. jämte motioner.

Torsdagen den
12 maj 1977

Särskilda informasjonsinsatser på alkoholområdet

I propositionen 1976/77:59 (utbildningsdepartementet) hade regeringen – efter föredragning av herr utbildningsministern Wikström – såvitt nu var i fråga (s. 355–357 samt 359–361) föreslagit riksdagen att

1. till Forskning och utvecklingsarbete för högskoleutbildningen m. m. under nionde huvudtiteln för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 20 605 000 kr.,
2. till Extra utgifter vid universiteten m. m. under nionde huvudtiteln för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 3 975 000 kr.

Sedermera hade regeringen i propositionen 1976/77:108 (socialdepartementet) – efter föredragningar av herr statsrådet Wikström och fru statsrådet Mogård – såvitt nu var i fråga (bilaga 3 och 4, s. 169–170 samt 177–179) föreslagit riksdagen att

1. utöver vad som tidigare (prop. 1976/77:59) föreslagits till Extra utgifter vid universiteten m. m. under nionde huvudtiteln för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kr.,
2. till Uppdragsforskning i alkoholfrågan under femte huvudtiteln för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 125 000 kr.,
3. utöver vad som tidigare (prop. 1976/77:100) föreslagits till Länsskolnämnderna under nionde huvudtiteln för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 240 000 kr.,
4. utöver vad som tidigare (prop. 1976/77:59) föreslagits till Forskning och utvecklingsarbete för högskoleutbildningen m. m. under nionde huvudtiteln för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1976/77:374 av herr Jönsson i Arlöv m. fl. (s),

1976/77:1516 av fru Karlsson m. fl. (c),

1976/77:1519 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gällde yrkandena att riksdagen skulle

1. som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om skolans verksamhet på alkoholområdet (yrkandet 5),
2. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om alkoholforskningen (yrkandet 6), och
1976/77:1530 av herr Carlshamre (m) såvitt nu var i fråga (yrkandet 2 a).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande alkoholforskning skulle avslå motionen 1976/77:1519 yrkandet 6 och motionen 1976/77:1530 yrkandet 2 a,
2. att riksdagen till Uppdragsforskning i alkoholfrågan för budgetåret 1977/78 under femte huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 125 000 kr.,
3. att riksdagen till Extra utgifter vid universiteten m. m. för bud-

Särskilda informationsinsatser på alkoholområdet

getåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 4 725 000 kr.,

4. att riksdagen till Forskning och utvecklingsarbete för högskoleutbildningen m. m. för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 20 635 000 kr.,

5. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:108 och med avslag på motionen 1976/77:374 till Länsskolnämnderna för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln utöver tidigare anvisat förslagsanslag anvisade ytterligare 240 000 kr.,

6. att riksdagen beträffande särskilda informationsinsatser på alkoholområdet m. m. skulle avslå motionen 1976/77:1519 yrkandet 5,

7. att riksdagen beträffande Lyckebyskolan skulle avslå motionen 1976/77:1516.

Reservation hade avgivits beträffande medel till Särskilda informationsinsatser på alkoholområdet av herrar Alemyr, Jönsson i Arlöv, Wiklund och Gustafsson i Barkarby, fru Hjelm-Wallén samt herrar Sundgren och Hagberg i Örebro (samliga s) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1519 yrkandet 5 till Särskilda informationsinsatser på alkoholområdet under nionde huvudtiteln för budgetåret 1977/78 anvisade ett reservationsanslag av 1 000 000 kr.

Herr HAGBERG i Örebro (s):

Herr talman! Frågan om den framtida alkoholpolitiken har tidigare avgjorts här i kammaren. Motiven för och betydelsen av en ökad satsning från i det här fallet skolans sida blev så genomdiskuterade vid den daglånga debatten att jag nu inte går närmare in på den frågan. Det gäller således ett viktigt område, och skolan kan spela en positiv förebyggande roll mot de nedbrytande krafter som alkohol, narkotika och tobak utgör.

Utbildningsutskottet har vad beträffar undervisning, forskning och utvecklingsarbete valt att i särskild ordning komma till kammaren med sitt betänkande. Redan alkoholpolitiska utredningen samt flera remissinstanser, uppföljda av den särskilda beredningsgrupp som i socialdepartementet gjorde förarbetena för den alkoholpolitiska propositionen, föreslog att undervisning om alkohol och andra beroendeframkallande medel bör vara obligatorisk även i gymnasieskolan. Så är redan fallet inom grundskolan.

Föredraganden – statsrådet Mogård – har ställt sig positiv till det här relaterade förslaget. Men tyvärr följer statsrådet inte upp sin positiva syn med förslag i annat avseende än att SÖ skall få i uppdrag att utarbeta och pröva skilda former av information i gymnasieskolan. Sedan SÖ fullgjort detta utredningsuppdrag, skulle statsrådet återkomma i frågan till regeringen.

Socialdemokraternas partimotion tar upp det framlagda förslaget. Där

Torsdagen den
12 maj 1977

Särskilda informationsinsatser på alkoholområdet

yrkas att SÖ skall tilldelas 6 milj. kr. under en treårsperiod. Redan nästkommande år skulle 1 milj. kr. utgå till informationsåtgärder.

I utskottet följer majoriteten upp föredragandens förslag och yrkar sålunda avslag på den socialdemokratiska partimotionen i denna del. Det socialdemokratiska förslaget framförs därför som minoritetsförslag reservationsvägen.

Vi reservanter föreslår att SÖ bör få i uppdrag att utarbeta ett särskilt program för skolans informationsverksamhet beträffande alkohol- och narkotikafrågor med ledning av de riktlinjer som förordats. För ändamålet bör redan under nästa budgetår anvisas särskilda medel. Ett nytt anslag, benämnt särskilda informationsinsatser på alkoholområdet, bör tas upp på riksstaten under utbildningshuvudtiteln och för budgetåret 1977/78 utgå med 1 milj. kr. SÖ bör få disponera medlen.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till detta reservationsyrkande och hoppas det skall vinna kammarens majoritet.

Låt mig även till ett annat avsnitt av detta utskottsbetänkande anföra några synpunkter. Redan under den allmänna motionstiden följde några socialdemokratiska motionärer med herr Jönsson i Arlöv som första namn upp ett förslag från budgetpropositionen. I bilaga 9 till propositionen 100 har föredraganden anvisat 240 000 kr. för särskilda narkotikainsatser. Förstärkningen skulle gå till länskolnämnderna. Förslaget är positivt och biträdades också av utskottet. Det den åberopade motionen ville rikta uppmärksamheten på och få beaktat var att medlen borde bli större till länskolnämnden i Malmöhus län. Narkotikaproblemet är svårare i denna södra landsända genom närheten till kontinenten.

Utskottet har inte funnit anledning att gå närmare in på den fördelning av medlen som statsrådet föreslår. Inte heller jag har sådana avsikter. Det är mera påståendet att problemet kanske är större på vissa håll, som jag vill rikta uppmärksamheten på. Jag hoppas att SÖ härvidlag följer problemet och i händelse av ökade behov på särskilda orter kräver att regeringen gör ökade insatser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan utom i den del där vår reservation tar över och där jag ju yrkar bifall till densamma.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Som redan antytts har riksdagen nyligen tagit ställning till den del av regeringens proposition om alkoholpolitiken som faller under socialministerns handläggning. I dag behandlar vi den del av samma proposition som berör utbildning och undervisning.

Det råder inget tvivel om att kraftfulla åtgärder måste till för att vi skall komma till rätta med de för vårt samhälle så allvarliga problem som alkoholmissbruket medför. Vi måste utnyttja alla vägar för att minska den totala konsumtionen av alkohol. Propositionen gav också förslag i den riktningen som gäller såväl upplysningsverksamhet som lagstiftning och beskattning.

När det gäller informationen om alkoholfrågorna är det viktigt att den

Särskilda informationsinsatser på alkoholområdet

blir så vederhäftig som möjligt. En förutsättning för detta är att forskningen om alkohol hålls på en hög nivå. Propositionen erinrar om att såväl alkoholpolitiska utredningen som samtliga remissinstanser framhållit att forskningen kring alkoholproblemen är otillräcklig, särskilt i vad gäller de samhällsvetenskapliga områdena. En rejäl satsning på forskning blir därför nödvändig.

Utskottet är också ense med departementschefen om att alkoholforskningen behöver en ordentlig förstärkning. Ett enigt utskott föreslår därför riksdagen att följa propositionens förslag om att inrätta tre nya forskartjänster som ett led i en vidare utbyggnad, som bör ske så snart detta organisatoriskt låter sig göra.

Utskottet har i enighet tillstyrkt även övriga förslag i propositionen, och jag finner därför ingen anledning att närmare gå in på dem.

Utskottet har också haft att behandla några motioner som väckts i anslutning till propositionen, däribland den som just berörts av herr Hagberg i Örebro.

Herr Hagberg tog upp den socialdemokratiska partimotionen, som också lett till en reservation, fogad till utskottets betänkande. Man vill från socialdemokratiskt håll införa ett nytt anslag, benämnt Särskilda informationsinsatser på alkoholområdet, som för budgetåret 1977/78 skulle föras upp med 1 milj. kr. Pengarna skulle stå till skolöverstyrelsens disposition och användas till att utarbeta ett särskilt program för skolans informationsinsatser på alkoholområdet.

Regeringen har i sin proposition så långt jag förstår föreslagit väsentliga åtgärder för att tillgodose behovet av information på skolans område. Skall undervisningen om alkoholens skadliga verkningar bli effektiv, måste den ske i första hand genom den ordinarie undervisningen. Den informationen skall ske inte bara vid sporadiska tillfällen eller i ett enstaka ämne. Alkoholproblematiken knyter an till många sidor av människans förhållanden, som speglas i skilda ämnen på skolans schema. Därför är det nödvändigt, som jag ser det, att all personal i skolan som har med eleverna att göra får, som propositionen säger, "en god grundutbildning på området och att nya rön och erfarenheter beaktas genom fortbildning".

Skall vi få en bestående förbättring av situationen i fråga om ungdomens alkoholvanor, måste vi få en ansvarsmedveten hållning bland samtliga personalgrupper i skolan när det gäller norm- och attitydbildning på detta område. Goda insatser kan naturligtvis också göras från de ungdomsorganisationer som i SIA-skolan kommer att få ökade möjligheter att engagera sig i skolan. Ökade resurser har ju också ställts till deras förfogande för att de skall få bättre möjlighet till kontakt med skolans elever och hjälpa dem till meningsfulla aktiviteter på fritiden.

Ett ideellt engagemang är säkerligen i och för sig bra skydd mot alkoholmissbruk. Har man ett intresse som leder till sociala kontakter utsetts man inte för samma frestelse att söka sin tröst i alkohol och andra bedövningsmedel. Men skall alkoholpropositionens målsättningar för skolans del förverkligas, måste det till kraftigare insatser. Undervisning

Torsdagen den
12 maj 1977

Särskilda informationsinsatser på alkoholområdet

om alkohol, narkotika och tobak är redan nu obligatorisk på samtliga stadier i grundskolan. Riktlinjerna för undervisningen är att eleverna rekommenderas att helt avstå från bruket av bl. a. alkohol under uppväxtåren. Propositionen föreslår att undervisningen även i fortsättningen skall ha samma inriktning och vill dessutom utvidga den obligatoriska undervisningen till att omfatta även gymnasieskolan. Statsrådet utlovar också att skolöverstyrelsen skall få i uppdrag att utarbeta och pröva olika former av information i alkoholfrågan i gymnasieskolan. En sådan undervisning får då också ses som ett led i strävandena att nå det övergripande mål för alkoholpolitiken som riksdagen för ett par veckor sedan beslöt om, nämligen att söka minska den totala konsumtionen av alkohol.

Den socialdemokratiska motionen har, om jag förstått den rätt, inte prioriterat en sådan målsättning. I fråga om allmänna riktlinjer för information i alkoholfrågan talar den om att sätta in alkohol- och narkotikaproblemen i deras sociala sammanhang, om att vidga medvetenheten om att människors sociala svårigheter måste mötas med öppenhet och vilja till solidariska insatser och om att medverka till en sådan förändring i synen på alkohol- och narkotikaskadade att deras delaktighet i den samhällsliga gemenskapen tryggas. Dessa riktlinjer är bra i och för sig och de har ju också backats upp av riksdagen på ett tidigare stadium. Men ett särskilt program för skolans informationsverksamhet beträffande alkohol- och narkotikafrågor, med ledning endast av de riktlinjer som förordas i den socialdemokratiska motionen, anser jag inte tillfredsställande.

Utskottets majoritet har inte heller kunnat bifalla motionen och jag bär härmed, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande på samtliga punkter.

Fru KARLSSON (c):

Herr talman! Anledningen till att jag har begärt ordet är utbildningsutskottets behandling av motionen 1516. I denna motion har föreslagits att statsbidrag skall utgå till verksamheten vid Lyckeboskolan i Alvastra, Ödeshög i Östergötlands län. Denna skola tar emot unga narkotika- och alkoholmissbrukare. Undervisningen bygger på information och självverksamhet. Elevvård och icke lektionstid ägnas stort utrymme.

Det är inte möjligt för Lyckeboskolan att gå in under de allmänna villkor som gäller för t. ex. folkhögskolor och på den vägen få anslag. Enligt folkhögskolestadgan äger en skola inte rätt att bestämma över mer än en vanlig skoldag för sina elever, medan eleven själv äger rätt att förfoga över sin fritid.

För en rehabiliteringsverksamhet är det oundgängligen nödvändigt att inte bara övervaka utan också med fast hand gripa in i programmeringen av fritiden, ända tills den unga människan fått en någorlunda fast förankring med egna uppbyggande relationer i sitt liv. F. n. kan en sådan rehabiliteringsverksamhet på frivillig grund inte förenas med gällande principer för officiell bidragsgivning.

Utskottet säger att socialstyrelsen beviljat Riksföreningen Den öppna dörren statsbidrag med 10 000 kr. under budgetåret 1975/76 och med 15 000 kr. under budgetåret 1976/77 för försök med nya vård- och behandlingsmetoder. Detta bidrag kan dock inte utgå mer än högst ett år ytterligare. Bidraget måste ändå betecknas som försvinnande litet i förhållande till de kostnader föreningen har.

Riksföreningen Den öppna dörren driver en rådgivningsbyrå i Stockholm, den driver Lyckeboskolans vårdhem och föreningsverksamhet på olika håll i landet. Kontaktpersoner finns på ett 30-tal platser i landet. Inkomsterna utgörs av insamlade medel, gåvor och kollektor från enskilda bidragsgivare och från ideella föreningar och arbetskrafter av olika slag.

I dagarna har man beslutat att bygga ett nytt elevhem. Kostnaden för detta kommer att överstiga 500 000 kr.

I den svåra situation vi har i dag i vårt land på narkotikafronten måste samhället på allt sätt stödja de olika verksamheter som bedrivs i förebyggande syfte.

Utskottet hemställer om avslag på motionen, och jag förstår att ingenting tyvärr är att göra åt det. Men jag hyser ändå en liten förhoppning om att kunna återkomma. Utskottet har nämligen skrivit i betänkandet att frågan om eventuellt statsbidrag till Lyckeboskolan i enlighet med motionärernas förslag får prövas i annat sammanhang.

Nu skulle jag till sist vilja ställa en fråga till utskottets talesman: I vilket sammanhang har då utskottet tänkt sig att denna fråga kan behandlas?

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Vad Lyckeboskolan beträffar har vi i utskottet försökt att informera oss om hur den skolan arbetar. I stort sett har vi intagit en positiv ställning till den typ av verksamhet som skolan bedriver.

Men som fru Karlsson sade har utskottet ändå inte ansett det vara riktigt att tillstyrka anslagen. Det beror på att den verksamhet som skolan bedriver inte på ett naturligt sätt faller under utbildningsmyndigheternas omsorg. Skolan kallar sig själv för vårdhem. Det är fråga om en kombination av undervisning och vård men med tonvikten på vård. Detta gör att vi anser att anslaget bör komma från annat håll.

Skolan har tidigare beviljats anslag genom socialstyrelsens försorg. Det pekar på att den väg för anslagsbeviljande som vi kan tänka oss ligger åt det hållet. Det är mot den bakgrunden som vi har sagt att eventuellt statsbidrag till Lyckeboskolan får prövas i annat sammanhang.

Fru KARLSSON (c):

Herr talman! Lyckeboskolan kan inte inordnas under sådana bidragsformer som gäller för enskilda vårdhem här i landet med de regler som nu är uppställda.

Det bidrag som socialstyrelsen har beviljat Lyckeboskolan har gällt försöksverksamhet, och bidraget kommer enligt socialstyrelsen inte att

Torsdagen den
12 maj 1977

*Anslag till fortbild-
ning m. m.*

utgå längre än ytterligare ett år. Sedan är det slut. Men jag hoppas att socialstyrelsen då hittar någon annan form för bidrag än den hittillsvarande.

Alla vet att det råder en väldig byråkrati i vårt land. Under januari månad inlämnade jag en motion under den allmänna motionstiden i samma syfte som med den nu aktuella. Den gick till riksdagens socialutskott, där man inte kunde hitta någon form för att behandla den. Den gick sedan till riksdagens utbildningsutskott. Därifrån meddelades jag att man inte kunde hitta något sätt att behandla motionen. Jag ombads därför att dra in motionen och återkomma när alkoholpropositionen skulle behandlas.

Det är alltså med anledning därav som jag nu gjort detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Örebro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 mom. 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Örebro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 151

Nej - 138

Avstår - 1

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Anslag till fortbildning m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1976/77:25 med anledning av propositionerna 1976/77:100 och 1976/77:108 såvitt gäller anslag till fortbildning m. m. jämte motioner.

Herr WIKLUND (s):

Herr talman! Herr Jönsson i Arlöv och jag har i anslutning till betänkandet om fortbildningsverksamheten avgett ett särskilt yttrande, där vi berör vissa principer som föredragande statsrådet anför i propositionen.

Vi delar statsrådets uttalade uppfattning att ett närmande av länskolnämndernas och fortbildningsavdelningarnas resurser till varandra är nödvändigt. Däremot ställer vi oss tveksamma till den uppdelning som är tänkt i propositionen i en formell och en saklig del under skolöverstyrelsens ansvar. Det hade varit naturligare att ge skolöverstyrelsen det övergripande ansvaret för den totala planeringen och länskolnämnderna ansvaret på regional nivå.

Länskolnämnderna har nämligen inom andra områden kunnat nå goda resultat genom en sådan uppbyggd verksamhet. Närheten till de grupper som skall genomgå utbildningen är särskilt viktig. De flesta kommuner är i dag också av den storleken att de kan klara fortbildningen ensamma eller i samarbete med näraliggande kommun. Det underströks också när fjolårets riksdag behandlade lärarutbildningens dimensionering. Då betonades vikten av ett samarbete med lärarhögskolorna för att uppnå ett effektivt utnyttjande av kunniga handledare för exempelvis fortbildningen.

Ett ytterligare exempel på nödvändigheten av ett regionalt ansvarande är att behovet av en utökad fortbildningsverksamhet inte enbart avser lärare och skolledare. Jag har i motionen 500 pekat på att behovet i framtidens skola kommer att bli starkare också när det gäller övriga personalgrupper inom skolan. Om man tar med SJA-arbetet i bedömningen tror jag att man också måste räkna in elever och föräldrar i en framtida målgrupp, även om frågan i dag gäller enbart lärarnas fortbildning.

Skolöverstyrelsen har den erfarenheten att länskolnämnderna i samarbete med fortbildningsavdelningarna skall kunna förverkliga arbetet på regional nivå. Detta skulle vara till gagn för fortbildningen och möjliggöra ett effektivt arbete. När det gäller detta hysar vi som avgivit det särskilda yttrandet ingen annan mening än statsrådets. Även om vi, med hänvisning till att vi vill avvakta lärarutbildningsutredningens synpunkter på fortbildningen och få ett klargörande av kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna, inte har reserverat oss för ett annat förslag än statsrådets i propositionen, så har vi med det särskilda yttrandet markerat vår tveksamhet inför risken för den dualism som ligger inbyggd i den föreslagna modellen till en uppdelning av fortbildningen.

Vår förhoppning är att skolöverstyrelsen som central myndighet samt länskolnämnd och fortbildningsavdelningar som regionala myndigheter löser frågorna praktiskt också i fortsättningen. De allmänna strävanden som råder på arbetsrättens område måste ju också beaktas i en framtida verksamhet. Det är mycket viktigt att ta hänsyn till detta.

Herr talman! Med de anförda synpunkterna avslutar jag mitt anförande med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Torsdagen den
12 maj 1977

Anslag till fortbildning m. m.

Fröken ROGESTAM (c):

Herr talman! Fortbildning är en viktig och nödvändig uppföljning av lärarnas grundutbildning. Förändringar som sker inom skolväsendet liksom den genomsnittligt unga lärarkåren är faktorer som påverkar fortbildningens uppläggning och omfattning. Grundutbildning och fortbildning måste också hela tiden samspela.

I direktiven till lärarutbildningsutredningen sägs bl. a. att frågan om en förändring av grundutbildningen inte kan ses isolerad från frågan om fortbildningens organisation och innehåll. Utredningen skall därför bl. a. pröva möjligheterna att använda lärarhögskolornas befintliga resurser för fortbildning. Enligt utredningens egen tidsplan kommer ett förslag i dessa frågor inom ungefär ett och ett halvt år.

För mig har det varit svårt att förstå vilka skäl som nu talar för en organisatorisk förändring av fortbildningsavdelningarnas ställning. Det enda skäl som anges i budgetpropositionen är en önskan att närma fortbildningsavdelningarnas och länskolnämndernas resurser till varandra. Men ur den synpunkten är förslaget en halvmesyra. Fortbildningsavdelningarna får en formell anknytning till länskolnämnderna, men SÖ får det sakliga ansvaret. Enligt min uppfattning borde man i väntan på lärarutbildningsutredningens förslag ha låtit fortbildningsavdelningarna ha kvar sin anknytning till lärarhögskolorna, medan SÖ som hittills borde ha haft det sakliga ansvaret för resurser och innehåll. Det borde ha varit möjligt att finna en teknisk lösning som markerade fortbildningsavdelningarnas fria ställning inom högskolan och samtidigt deras speciella relation till SÖ. Det är enligt min uppfattning angeläget att även i fortsättningen ha en nära koppling mellan fortbildningen och högskolan. Jag har närmare utvecklat dessa synpunkter i ett särskilt yttrande till betänkandet.

Den nya högskoleorganisationen innebär bl. a. att det finns betydligt större möjligheter jämfört med nuläget till en organisatorisk samordning av grundutbildning och fortbildning. Genom systemet med poänggivande kurser kan fortbildning lätt sammanbyggas med grundutbildning. På det sättet får man ett välkommet inslag av återkommande utbildning för de på skolans område verksamma.

Om viss fortbildning organiseras som en till grundutbildningen inom högskolan knuten verksamhet, underlättas också enligt min uppfattning möjligheterna att flexibelt utnyttja den grundläggande högskoleutbildningens resurser. Även relativt små grupper i lärarkollektivet kan då få sina fortbildningsbehov tillgodosedda. Man kan också få en spridning av fortbildningen till olika orter inom en högskoleregion.

Herr talman! Jag har i nuläget ansett mig kunna acceptera regeringens förslag till organisatorisk anknytning till fortbildningsavdelningarna i väntan på ett förslag från lärarutbildningsutredningen. Utskottet har också markerat att det betraktar detta som en interimistisk lösning, och jag har därför nu inget annat yrkande än utskottets.

Med detta anförande, i vilket fru Göthberg (c) instämde, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkanden

1976/77:26 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till framtidsstudier

1976/77:27 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Om en ny handelsstålsutredning

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr *Jadestigs* (s) den 26 april anmälda fråga, 1976/77:401, och anförde:

Herr talman! Herr *Jadestig* har frågat mig om jag är villig att medverka till att en ny handelsstålsutredning snarast tillsätts.

Bakgrunden till frågan är att båda de alternativ som utredningsmannen, professor *Nabseth*, skisserar i sin utredning skulle drabba *Hallstahammars AB* mycket hårt.

Handelsstålsutredningen har varit en enmansutredning, och de förslag som presenteras är utredningsmannens. I utredningsarbetet har dock deltagit en särskild expertgrupp, där också de mindre handelsstålsverken haft en gemensam representant. Utredningen har såväl vid besök i *Hallstahammar* som i andra former haft diskussioner med företagsledningen, de fackliga organisationerna och kommunen.

Den utredning som genomförts har i enlighet med sina direktiv varit en företagsorienterad analys och bedömning av tänkbara utvecklingslinjer i strukturuomvandlingen av den svenska handelsstålsindustrin. Detta har bl. a. inneburit att sysselsättningsaspekterna endast behandlats i så måtto att konsekvenserna av olika utvecklingsalternativ beräknats. För övergripande närings- och regionalpolitiska överväganden är utredningen genom denna begränsning självfallet inte tillräcklig.

Som jag för en dryg vecka sedan redovisade här i kammaren har redan initiativ tagits för att göra erforderliga kompletteringar av beslutsunderlaget. Den särskilda arbetsgrupp som tillkallats har till uppgift att medverka i arbetet med att utforma erforderliga åtgärder från samhällets sida för att åstadkomma önskvärda förändringar i vad avser bl. a. produktionsinriktning. Gruppen skall vidare överväga vilka särskilda åtgärder som krävs för att säkra sysselsättningen på berörda orter. I arbetsgruppen, som kommer att hålla löpande kontakt med berörda kommuner och länsstyrelser, ingår bl. a. representanter för de fackliga organisationerna.

Jag har tidigare flera gånger framhållit att stålindustrins utveckling

måste formos i nära samråd med alla berörda parter. Det arbete som nu inleds bör enligt min mening ge goda förutsättningar för detta. Jag ser därför ingen anledning att nu starta en ny branschutredning.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Jag formulerade min fråga dagen före offentliggörandet av enmansutredaren Lars Nabseths betänkande. Jag var nämligen kommunens representant, när Nabseth sammankallat representanterna för de kommuner som hårdast skulle drabbas av hans alster, och vi fick ta del av utredningen dagen före. Där samlades alltså på departementet representanterna för de fyra kommuner som efter utredarens dom hade att invänta sitt öde.

Säkert hade utredaren tidigare informerat företagen, och via sina branschorganisationer var de i tid väl informerade, det hade jag förstått. Kommunerna kom så att säga i sista hand. Jag kände därför att jag måste reagera och ställa en fråga till industriministern.

Professor Nabseth har lagt fram sina synpunkter på hur han anser att svensk järnhantering borde se ut 1985. Men vad händer därefter? Det är ingen långsiktig plan som det gäller. I sin utredning konstaterar han själv att det som händer om några år rimligen bör tas upp till vidare utredning.

Enligt vad jag har kunnat finna när jag läst materialet i denna fråga finns det i dag inte förankring i några instanser för utredningens tankegångar. Jag har träffat företagsledare som sagt att denna utredning inte är gjord med någon branschkunighet. Ja, det finns företagsledare som kallar den rent nonsens. Berörda fackliga organisationer har inte välvilligt godtagit synpunkterna, och kommunerna har inte ens haft en chans till rådslag.

Professor Nabseth hade t. ex. inte varit i kontakt med företrädare för min hemort. Däremot har delar av expertgruppen, nämligen de fackliga företrädarna, haft vissa informella sådana kontakter.

Statsrådet har säkerligen stått i talarstolar med devisen "Vi kan inte tänka oss denna bygd utan jordbruk". Låt mig säga att vi i Bergslagsområdet inte kan tänka oss vår bygd utan en järnhantering.

En utredning som endast gör företagsekonomiska lönsamhetsbedömningar – utan hänsyn till samhällsekonomiska och sysselsättnings- och regionalpolitiska konsekvenser – är inte något bra utgångsläge och sålunda inte en lämplig plattform för åtgärder – möjligen duger den som debattmaterial. Men utredningen har väl andra syften, herr statsråd?

Jag lyssnade på statsrådets medverkan i TV i söndags. Den argumentation som då anfördes av statsrådet som motargument mot uppbyggnaden av Stålverk 80 var att de kapitalresurser som skulle bindas i detta företag i stället borde nyttjas för att "rädda Bergslagens bruksorter".

Nu tycks dock t. ex. bruksledningen i Hallstahammar bygga upp sin framtidstro för överlevnad bl. a. på att få ämnen via stålverksutbyggnaden i Luleå.

Ett annat krav är ett förstatligande av näringen, och denna tanke ger nu även professor Ulf af Trolle sitt helhjärtade stöd.

Låt mig till sist få ställa en fråga till industriministern: Delar statsrådet uppfattningen att inga direkta åtgärder bör vidtas förrän den framtida ägarstrukturen inom handelsstålsområdet närmare klarlagts? Det tycker jag är det väsentliga i denna debatt.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag vill för herr Jadestig betona att den föreliggande utredningen är en utgångspunkt för det förhandlingsarbete som nu tagit sin början. En naturlig och väsentlig slutsats av detta är ju att en förutsättning för statens medverkan i en strukturförändring och strukturomvandling i stålindustrin är att man gör allsidiga avvägningar av alla de aspekter som har betydelse för sysselsättning och regional utveckling och naturligtvis också för företagets möjligheter att överleva och utvecklas.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Att vi behöver en strukturrationalisering och en produktionsuppdelning står klart för mig. Jag tror också att det är mycket viktigt att vi på handelsstålsområdet gör stora nyinvesteringar. Vi behöver såvitt jag förstår samla nationens resurser för att bevara de traditionella och framgångsrika verksamhetsområdenas slagkraft i den internationella konkurrensen. För att vi skall lyckas med det krävs att staten spelar den ledande rollen på området. Jag tror inte på de självläkande krafterna i detta spel. Det är bara staten som har resurserna för att trygga den sysselsättning det gäller, och det är på de grundläggande förutsättningarna som jag menar att en ny utredning borde komma till stånd. Den bör inte ha en sådan ensidig uppläggning som professor Nabseths utredning uppvisar.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Det är ett rimligt utgångsläge i det skede som förhandlingarna nu befinner sig i att de ska drivas förutsättningslöst. Det är en illusion att tro att en ny utredning skulle kunna tillföra förhandlingarna någonting nytt. Det sakmaterial man behöver för förhandlingarna föreligger redan.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Statsrådet hänvisar till referensgrupperna som har arbetat vid sidan om professor Nabseth. Låt mig få hänvisa till det uttalande som de berörda parterna gjorde den 20 april och som ger uttryck för en positiv vilja att lösa frågorna. Det uttalandet är säkert ett för herr statsrådet känt dokument.

Låt mig till sist bara säga att om statsrådet är beredd att angripa den

Torsdagen den
12 maj 1977

*Om åtgärder mot
flyttning av industri i
vissa fall*

här problematiken med en öppen vilja att lösa frågorna tror jag han finner att vi behöver samhällets stöd.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Som framgått av mitt svar och mina övriga inlägg går jag som ansvarigt statsråd till verket utan förutfattade meningar. Vi har att söka lösningar som skall säkra sysselsättningen och bidra till att branschen och dess företag kan leva vidare och utvecklas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om åtgärder mot flyttning av industri i vissa fall

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr *Olssons* i Edane (s) den 27 april anmälda fråga, 1976/77:403, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Edane har frågat vilka initiativ jag avser att ta för att förhindra att företag, som kommit till en ort som ersättningsindustri och där samhället satsat stora pengar, skall kunna fatta beslut på egen hand om att flytta delar av produktionen. Herr Olsson synes med sin fråga närmast mena att nuvarande regler för lokaliseringsstöd bör kompletteras om dessa inte är tillräckliga för att tillse att företagen uppfyller de motprestationer som utlovades när stödet beviljades.

Bakgrunden till herr Olssons fråga är utvecklingen vid E. A. Resengrens AB:s fabrik i Nykroppa. Jag vill därför först kommentera utvecklingen vid detta företag för att sedan något redogöra för hur staten sökt gardera sig för att beviljat lokaliseringsstöd inte missbrukas.

År 1971 bildade Statsföretag och Coronaverken ett gemensamt dotterbolag, Staros AB, för att i Nykroppa tillverka brand- och hissdörrar till främst flerfamiljshus. Fabriken skulle vid full kapacitet sysselsätta ca 220 personer. Som grund för sysselsättnings- och produktionsprognoserna låg ett antagande om fortsatt hög produktion av flerfamiljshus. Detta antagande visade sig vara felaktigt, och antalet anställda vid företaget kom att bli lägre än beräknat. Vid etableringen utgick regionalpolitiskt stöd. I lokaliseringsbidrag fick bolaget 3 189 000 kr.

År 1973 avvecklade staten sitt ägarengagemang i Staros och Coronaverken blev därmed ensamägare. Dittills hade Staros gjort stora förluster. Coronaverken såldes till AGA och sedan 1 januari 1974 drivs verksamheten av E. A. Rosengrens AB. Rosengrens är ett helägt dotterbolag till AGA.

I samband med att Rosengrens tog över verksamheten i Nykroppa flyttades viss tillverkning av brandisolerade skåp från fabriken i Malung till fabriken i Nykroppa. Bolaget planerar nu att återföra delar av denna produktion till Malung. Därigenom minskar behovet av arbetskraft i Nykroppa. Företagsledningen har emellertid garanterat att inga varsel eller

permitteringar kommer att äga rum under innevarande år. Samtidigt pågår en fortsatt analys och utredning om verksamheten i Nykroppa. Om så skulle visa sig erforderligt, kommer AGA-koncernen att försöka finna andra produkter som komplement till den nuvarande tillverkningen i Nykroppa. Jag har därför goda förhoppningar att de anställda vid Rosengrens i Nykroppa även på sikt skall kunna få varaktiga och trygga anställningar.

När det gäller den principiella fråga som herr Olsson ställt vill jag poängtera att syftet med lokaliseringsstödet är att få till stånd utbyggnader eller nyetableringar som ger nya arbetstillfällen. Staten har på skilda sätt sökt gardera sig för att stödet inte används för annat ändamål än vad det är avsett för. De regler som gäller finns i kunförelsen om statligt regionalpolitiskt stöd. Om man ser till lokaliseringsbidraget kan detta enbart utgå till byggnadsinvesteringar. Företaget får inte ut bidraget förrän byggnaden står färdig och slutbesiktigad och alla fakturor har redovisats till AMS. Jag anser att det är väl sörjt för att pengarna inte stoppas i "egen ficka" utan går till byggnationen. När bidraget är utbetalt kan detta helt eller delvis krävas åter i vissa fall, bl. a. om bidragstagaren lägger ner väsentlig del av rörelsen, om väsentlig ändring sker i äganderätten till rörelsen, om bidragstagaren utan tillstånd använder bidraget för annat ändamål än som var avsett och om bidragstagaren i övrigt bryter mot de villkor som föreskrevs när bidraget beviljades. Liknande regler gäller för lokaliseringslånen.

När det gäller initiativ för att komplettera de nuvarande reglerna vill jag nämna att sysselsättningsutredningen fått i uppdrag att lägga fram förslag om den framtida utformningen av det regionalpolitiska stödet. I direktiven sägs bl. a. att utredningen bör överväga om en större del av lokaliseringsstödet vid investeringar kan lämnas i form av lån och om de nuvarande bidragen helt eller delvis kan ersättas av någon form av avskrivningslån som skrivs av med visst belopp för varje person som nyanställs i verksamheten. Det är möjligt att en sådan ordning ytterligare skulle kunna trygga att huvudsyftet med bidraget, dvs. att skapa nya arbetstillfällen, uppfylls. Frågan om en omläggning av bidragsgivningen efter dessa riktlinjer bör lämpligen prövas efter att utredningen lämnat sitt förslag.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Först vill jag tacka industriminister Åsling för svaret, som var grundligt och väl genomarbetat.

När jag tagit upp frågan huruvida ett företag som fått ta emot statligt stöd i form av lån och bidrag på egen hand skall kunna fatta beslut om att flytta produktionen eller delar därav har jag såsom framgår av motiveringen tagit fram ett konkret exempel från Värmland, nämligen Rosengrens i Nykroppa.

Herr talman! Egentligen vill jag diskutera principerna i de fall företag som i fallet Rosengrens inte uppfyller den sysselsättningseffekt som ställs

*Om åtgärder mot
flyttning av industri i
vissa fall*

i utsikt vid ansökan om lokaliseringsstöd. Jag menar att man av företag som kommit i åtnjutande av lokaliseringsbidrag, lån, avskrivningslån, lånegaranti m. m. måste ha rätt att kräva vissa motprestationer och att det här kan vara motiverat att bestämmelserna om motprestationer på något sätt kompletteras och skärps.

I många fall har den statliga satsningen varit av avgörande betydelse för att etableringen skulle kunna ske. Så var fallet för fem år sedan, då det hårt drabbade Nykroppa skulle få sin ersättningsindustri.

I detta aktuella fall rör det sig om en total satsning på omkring 11 milj. kr. i samband med byggandet av den fabrik som uppfördes för att kunna ge plats åt mellan 225 och 250 anställda.

I dag arbetar 150 personer i fabriken, och uppenbar risk föreligger för att denna styrka kommer att skäras ner betydligt genom att delar av produktionen skall flyttas från Nykroppa. Detta har skapat stor oro i den redan tidigare hårt drabbade bygden.

Vi kan säkert ta fram liknande exempel från andra håll i landet, och min fråga till industriministern är närmast, om en sådan utveckling inom ett företag överensstämmer med ett företags samhällseliga ansvar.

Jag har haft flera skäl att fundera över om vi inte borde ha en lagstiftning som gör det möjligt att kräva bättre redovisning av lokaliseringsmedel och i vissa fall återbetalning – med andra ord en skärpt kontroll av lokaliseringsmedlens användning. En sådan samhällskontroll borde vara en avgjord tillgång också för en regering och synnerligast för dess ekonomiminister.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag vill hänvisa till vad jag sade i mitt svar, att frågan nu är föremål för sysselsättningsutredningens överväganden. Jag vill betona för herr Olsson att vi självfallet, om det visar sig att sysselsättningsutredningens analys av frågan vitsordar behovet av särskilda åtgärder, är beredda att lägga fram förslag till regler som skulle kunna reglera detta förhållande.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag är tacksam för detta besked, och det är klart att jag med verkligt stort intresse skall följa vad sysselsättningsutredningen kommer fram till. Det här är nämligen ett fall som – det vågar jag påstå – har upprört hela vårt län.

Jag tycker inte att det får gå till på det här sättet, att ett företag som praktiskt taget sitter i fabriks statens knä självt har att besluta om när det skall företa personalneddragningar på orter där sysselsättningen till stor del är beroende av just det företaget. Därför tror jag att det blir nödvändigt med en skärpt lagstiftning, och jag skall med stort intresse avvakta vad utredningen resulterar i.

§ 12 Herr talmannen meddelade att socialutskottets betänkande nr 29 skulle sättas sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Nr 130

Torsdagen den
12 maj 1977

§ 13 Meddelande om fråga

*Meddelande om
fråga*

Meddelades att följande fråga framställdes

den 12 maj

1976/77:455 av herr *Lindblad* (fp) till fru utrikesministern om åtgärder för befrielse från dubbelt medborgarskap för svenska medborgare av baltiskt ursprung:

Den sovjetryska ockupationen av de baltiska staterna innebär ett hårt förtryck mot folk nära vårt land. Tiotusentals balter flydde till Sverige. Dessa människor är numera svenska medborgare. Det framstår som stötande att Sovjet betraktar dem som sovjetmedborgare. Detta dubbla medborgarskap innebär risker vid utlandsresor och är samtidigt djupt kränkande för den enskilde. De som flydde till Sverige när Sovjet ockuperade deras hemländer har aldrig begärt att få räknas som sovjetryska medborgare, och deras i Sverige födda barn kan självfallet inte anses vara sovjetmedborgare. Men den ryska regimen framhärdar i att bokföra dessa svenskar som sovjetryska medborgare. Däremot har Canada fått en överenskommelse med Sovjet om att balterna i Canada inte längre skall räknas som sovjetiska medborgare.

Jag vill fråga fru utrikesministern om regeringen ämnar vidta någon åtgärd för att övertyga Sovjet om det orimliga i att svenska medborgare av baltiskt ursprung också räknas som medborgare i den stat som ockuperat de baltiska länderna.

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 23.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert